

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

08.05.

18

1936.

Marssal Piłsudski (+) paraadi vastu võtmas

XVIII AASTAKÄIK

PLUHTEIN

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 18 — 1936.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
<i>Eugen Maddisoo</i> : Poola rahvuspäeva puhul	445	<i>Eugène Maddisoo</i> : A propos de la Fête nationale de Pologne	445
<i>Major R. Tombak</i> : 3. mai	448	<i>Commandant R. Tombak</i> : Le 3 mai	448
<i>R-s</i> : Veel „tangist“	450	<i>R-s.</i> : Encore du „tank“	450
<i>M. P.</i> : Tänapäeva kiivrid	452	<i>M. P.</i> : Les casques actuels	452
— <i>se.</i> : Märkmeid jao taktikalisest väljaõpest kaitsele	456	— <i>se.</i> : Remarques sur l'instruction tactique du groupe en défensive	456
<i>Järvo Tandre</i> : Eestimaa geopolitiline ajalugu	459	<i>Järvo Tandre</i> : Histoire géopolitique d'Estonie	459
BIBLIOGRAAFIA.		BIBLIOGRAPHIE:	
— Kas sõjalised operatsioonid Saksamaa ja N. Venemaa vahel on võimalikud?	463	— Les opérations militaires entre l'Allemagne et l'U.R. S. S. sont elles possibles?	463
— Poola: „Wiarus“ nr. 10—11	465	— Pologne: „Wiarus“ No 10—11	465
— „Przeglad Wojskowa Techniczny“ detsember 1935	466	— „Przeglad Wojskowo Techniczny“, déc. 1935.	466
Juridilisi küsimusi	470	Questions juridiques	470
Ametlik osa	472	Partie officielle	472
Valimisi, male.		Elections. Echecs.	

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. REMMEL**
 Kõnetr. Kaitseväe nr. 40
 Kodune kõnetraat Kaitseväe 13-34.

Tegev toimetaja kapten **J. MADISE**
 (end. Madisson).
 Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Väljaandja: „SÕDUR“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetuse ja talituse:

Toonpeal, Toomkooli nr 7
 Kõnetr. Kaitseväe nr. 163
 Talitus avat. k. 0800—1600
 Toim. kõnet. k. 0800—1300

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.
 Veerandaastas 1 kr. 50 s.
 Üksiknumber 20 s.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 18

08. 05. 1936

XVIII AASTAKÄIK

Poola rahvuspüha puhul.

Eugen Maddisoo.

3. mail Poola mälestab oma esimese kirjutatud ning maailmakuulsuse omandanud 3. mai 1791. a. põhiseaduse vastuvõtmist ja väljakuulutamist. See päev on ühtlasi tunnustatud Poola rahvuspühaks. Täie õigusega võiks teda nimetada ka Poola iseseisvuse päevaks, sest ta omab üldiselt sama tähtsuse, mis näit. meiegi iseseisvuse päev. Iga põhiseaduse ülesandeks on korraldada riiki, luua riiklikku korda. Sama ülesanne oli ka Poola 3. mai 1791. a. põhiseadusel, kuid iseloomult oli see põhiseadus ühtlasi ka iseseisvuse aktiks ning sellena oli sihitud Poola naabrite — eriti Venemaa ja ta keisrinna (Katarina II) vastu. 1775. aastal toimus Poola esimene jagamine Austria, Preisimaa ja Venemaa vahel. Selle tagajärjel sai Poola samal aastal põhiseaduse, mis alistas Poolat täiesti Venemaale. Valitsemisvõim läks üle alalisele nõukogule, kelle koosseisu kujundamine oli täielikus rippuvuses vene saadikust. Kuningas muutus selle alalise nõukogu ja vene saadiku lihtsaks tööriistaks. Tegelikult valitses vene saadik (krahv Stackelberg) — kõik välissuhted olid tema käes; ükski riik ei võinud Poolaga muidu ühendusse astuda kui Venemaa kaudu; ilma vene saadiku loata ei võidud saata välisriigile ühtki diplomaatilist nooti. Kuningas isiklikult oli esindatud mõne välismaa riigipea juures, näiteks Berliinis ja Viinis diplomaatilise asjaajaja kaudu, Vabariigil aga ei olnud välisesindust. Seda välist nõrkust põhjustasid Poola siseasjad. Poolas oli tegelikult aristokraatia, nagu meie seda leiame ainult Greeka vanade riikide juures, kus iga kodanik esindas riiki, kuid samal ajal eraldus mitte-kodanikust — orjade massist, kellel ei ol-

nud riigiga midagi tegemist. Idee aadliku natsiooni suveräniteedist oli aja kestel nii kaugele arenenud, et see kehastus rüütelkonna igas üksikus liikmes. Sama ebaareng oli saanud osaks ka vabariikliku vabaduse mõistele! Poolakale oli sobimatu alistuda enamuse tahtele seal, kus tema arvates ta õigused olid puudutatud. Järelikult oli iga seimi saadik sakrosankt, vähemalt Riigipäeva ajal ja 4 nädalat enne ja pärast Riigipäeva. Kes sel ajal surmas või vigastas seimi saadikut, seda karistati kuriteo eest majesteedi vastu.

Seimis oli koondatud kogu riigi võim. Mitte ükski seadusandlus ei olnud tehtud tema erioiguseks, vaid ta võis ka kontrollida kõiki administratiivasutisi, ministreid, isegi kuningat. Kui nüüd veel arvestada seda, et üheltpoolt seim püüdis arutusel olevat küsimust valada ühtlase seaduse vormi ja et teiselt poolt iga seimi liige kui suveräniteedi esindaja võis oma protestiga (nie pozwalam), mis tuntud liberum veto nimetuse all, tühistada seimi kogu tegevuse ning ühtlasi seimi tegelikult laiali saata, siis saame teatava ettekujutuse olukorrast, mis valitses Poolas ajal, kui toimus ta esimene jagamine, — olukorrast, kus teostas võimu aadlik natsioon, kus kuningas pidi valitsema ainult selle poolt antud seaduste alusel kui seisuste esimene ametnik, teotsedes seisuste kõrval kui *primus inter pares*.

Poola jagamine ja ta sunnitud alistamine Venemaale lõikas valusalt Poola patriootide lihasse ja luusse. Kõik nende soovid ja püüded olid suunatud sinna, et Poola sisemise elu korraldamisega võita tagasi Poola täieliku rippumatuse. Algas Poola ümberehitamise töö. Oli tehtud juba palju

edusamme, kui novembris 1788 astus kokku Poola seim, kelle ajaloo asjade kõik oli määranud kirjutama kõige hiilgavama lehekülje Poola rahva ja riigi ajaloosse. Kohe pärast kokkuastumist seim kuulutas end permanentseks, mistõttu ta muutus alaliseks kõrgemaks riigiasutiseks. Võttes ette kõige laialdasemaid reforme, alustas ta julgelt ja tagajärjerikkalt 1775. a. põhiseaduse purustamistööd, mille vastu tulemusteta protestis vene saadik krahv Stackelberg. Seda purustamistööd pidi kroonima uus põhiseadus, mille väljatöötamiseks septembris 1789 moodustati vastav komisjon. Selle väljatöötamisel ja arutamisel tuli võita igasuguseid raskusi, tuli kõrvaldada igasuguseid takistusi: olid mängus nii isiklikud huvid kui ka välised mõjud, käis äge võitlus Poola patriootide ja Venemaa pooldajate vahel, raske kivina tundus veel ka ajaloo pärandus. Kuid patriootid võitsid — põhiseadus võeti vastu ja 3. mail 1791 näis jälle päike tõusvat Poola kohal. Poola sise-mine elu oli korraldatud ning ühtlasi olid purustatud ka ta iseseisvuse ahelad — Poola oli uuesti sündinud, oli teel tõusule, vaba ja hiilgava tuleviku poole, kuid see oli väljakutseks ta naabritele, kelle huvides ei olnud Poola tugevnemine, Poola uuestisünd. Poola püüdis end päästa, andes ajaloole parima kujutise sellest, mida võib teha, võib saavutada rahvas, kui ta tahab elada, iseseisvalt oma elu korraldada, kui tal kindel, vankumatu tahe elada omaette riiklikku elu. Poola rahva endapäästmise püüd on ületamatu saavutis, kuigi sellele järgnes 125-aastane vangistuspõlv.

3. mai 1791 on raiutud kustutamatu tähtedega mitte ainult Poola, vaid kogu inimkonna — eriti Euroopa ja ta rahvaste ajalukku. Poola rahva saavutist imetleti selle teostamise ajal, imetleti pärast kuni Poola teistkordse uuestisünnini ning imetleme seda ka praegu. Poola 3. mai põhiseadus on monument oma aja stiilis ja vaimus, kuid ühtlasi on ta näidanud tee ja suuna ka praegustele põlvedele. Seal kus on teoksil põhiseadus, kus tahetakse riiklikule elule panna uued alused, ei saaks minna mööda 3. mai põhiseadusest, sest temas leiduvad põhimõtted, leiduvad tõekspidamised, mis alati elulised. Ta on mõjustatud prantsuse suurest revolutsioonist — teda on mõjutanud J. J. Rousseau („*Considérations sur le Gouvernement de Pologne*“), G. B. de Mably („*Du gouvernement et des lois de Pologne*“) ja teised, teda on valmistanud Poola selgemad ja parimad pead (H. Kollontaj, J. Potocki j. t.), teda on hingestanud Poola truimad ja soojemad süda-

med. Olles mõjustatud prantsuse revolutsioonist, võttes omaks prantsuse revolutsiooni mõjul üle maailma liikuma pandud vabaduse ja muude põhiõiguste eod, osutub ta siiski Poola omapäraseks arhitektooniliseks teoseks. Teatavasti Poola riigi mõtteks oli sajandite kestel leping, Prantsusmaa omaks — monarhi õigus. Kui lepingu mõte hakkas Prantsusmaal ähvardama monarhi õigust, kui Prantsusmaa suundus absolutismist lepinguriigi juurde, kõigutas see ka Poola pinda ja lepingu riigi juurest jõuti seal päritava monarhia juurde. Prantsusmaal viisid Rousseau kirjutised kõikide ühetaolisuse juurde seisuslike vahede kaotamise teel; Poolas püüti saavutada ühetaolisust kodaniku ülendamisega aadliku tasemele ja jäeti üldiselt talupojad orjusesse edasi. Ja seda Rousseau sõnaselgel soovitusel! Prantsusmaal loodi rahva põhiõigused, Poolas läks aga vabameelsel erakonnal korda põhiseaduses peagu täiesti vaikides mööda minna vanadest Poola rahva õigustest, mis küll vanameelsete poolt hoolikalt esile tõsteti. Prantsusmaal tõusis esile kolmas seisus ja tegi revolutsiooni, Poolas tegid kaks esimest seisust ühenduses kuningaga revolutsiooni madalama *schlachta* vastu, milline ühiskondlik kiht osalt vastas Prantsusmaa kolmandale seisusele. Prantsusmaal võitles seltskond kõdunenud riigivormi vastu; Poolas võitles riik poliitiliselt saamatu seltskonna vastu.

Kuid rääkigu 3. mai põhiseadus ise enesest. Siin lühidalt ta sisu artiklite järjekorras: Rooma-katoliku usk on ja jääb valitsevaks usuks, kuna kõik teised usud on antud valitsuse kaitse alla (1); aadli seisus hoiab alal kõik ta senised õigused ja eesõigused (2); linnadele samal aastal 16. aprillil antud vabadusekiri moodustab põhiseaduse osa, millise kirjaga muu seas laiendati linna kodanikkudele 1430. a. saadik aadlite kohta maksvat seadust „*neminem captivabimus nisi jure victum*“ — seda Poola „*Habeas corpus acti*“ (3); talupojad võetakse seaduse ja valitsuse erilise kaitse alla, kuid ainult lepingute suhtes nende peremeestega (4); iga võimu allikaks ühiskonnas on rahva tahe; kodanlise vabaduse, korra ja riigi puutumatu kindlustamiseks peab võim olema jaotatud: seadusandlik võim peab kuuluma kokkutulnud seisusele (s. t. seimile); kõrgem täidesaatev võim — kuningale ja riiginõukogule, kohtulik võim — kohtutele (5); seim koosneb kuninga eesistumisel kahest kojast — saadikute ja senaatorite kojast; saadikute kojale kui rahva suveräniteedi avaldusele kuulub peasjalikult seadusandlus; senaatorite koda — ku-

Professor Ignacy Moscicki

Poola Vabariigi President.

ninga eesistumisel — koosneb piiskoppidest, vojevoodadest, kastellaanidest ja ministritest ja ta ülesandeks on võtta vastu või lükata tagasi saadikute koja poolt vastu võetud seaduseelnõud; kui saadikude koda teiskordselt võtab vastu senaatorite koja poolt tagasilükatud seaduseelnõu, on senaatorite koda kohustatud selle võtma vastu; seimi volitused kestavad 2 aastat, pärast seda võetakse ette uued valimised; seim kutsub kokku tarviduse järgi; iga saadik on kogu rahva esindaja; *liberum veto* on kaotatud; iga 25 aasta järgi võetakse ette põhiseaduse revisjon erilise seimi kaudu (6); seaduste teostamiseks on vajalik tugev täidesaatev võim, mis kuulub kuningale ja tema riiginõukogule „seaduste valvuri“ nimetuse all; riiginõukogu koosneb primasest kui Poola vaimulikkude peast, 5 ministrist (politseiminister, kohtuminister, sõjaminis-

ter, finantsminister ja välisminister) ja 2 sekretärist; kuningas nimetab ministrid, kuid seim võib $\frac{2}{3}$ hääleenamusega sundida teda vabastama ametist või tagandama ministreid; ministrid on vastutavad seimi ees (7); troon kuulutatakse valitavaks trooniks perekondade järgi; iga kuningas peab andma vande põhiseadusele ja *Pacta conventa*'dele; ta on vastutusvaba, ta isik on püha; tal on armuandmise õigus mitteriiklike kuritegude suhtes; talle kuulub sõjaväe ülemjuhatus (8); kohus on sõltumatu kuningast ja seimist (9); sõjavägi on enese kaitseks relvastatud rahvas; sõjavägi annab kuningale ja rahvale lipuvande (12).

See põhiseadus pidi tegema lõpu endisele korrale — pidi tõendama, et nüüdsest peale on kadunud igasugune alus tavalisele ütelsele, et „*nierzadem Polska stoi*“ (Poola püsib korralageduse läbi), et nüüdsest peale

Poolas valitseb kindel kord, et on pandud maksma põhiseadus, mis kindlustab Poolale ja ta rahvale õnneliku tuleviku. Temaga algas Poola tõusuaeg. See ei kestnud küll kaua, kuid see aeg tiivustas kõiki Poola kangelasi, tiivustas Tadeusz Kosciuszkot, Dombrowskit, Josef Chlopickit, tiivustas Josef Pilsudskit ja ta kaaslasi kõigis nende võitlustes Poola uuestisünni, Poola iseseis-

vuse eest. See aeg sünnitas Poola rahvuse idee, see aeg sünnitas loosungi „kõik võid mitte midagi“, mis ka teostati 125 aastat hiljem, kui Maailmasõja tagajärjel hävisid Poola hävitajad Austria, Saksa, Vene, kui endised jagajad pidid leppima jagatavate osaga, kui teostus Poola uuestisünd Suur-Poola maa-alal.

3. mai.

Major R. Tombak.

Nii ametlike sündmuste puhul kui ka igapäevases elus kutsutakse praegust Poolat sagedasti uuestisünnidiks, soovides sellega alla kriipsutada poola rahva vabanimist võõraste võimude ikkest 11. novembril 1918. a. ja tema uuesti esinemist Euroopa rahvaste peres iseseisva riikliku üksusena. Õiguspoolest oleks see poola rahva juba teiskordne uuestisünd, sest tegelikult pöördpunktiks viimase kui iseseisvasse riiklikku üksusesse kuuluva rahvuse elus oli 3. mai 1791. a.

3. mail 1791. a. poola rahvaesinduselt vastuvõetud põhiseadus pani uued alused poola rahva olemasolemisele, andis talle uue ilme ja liitis kokku kõik rahvaklassid ühiseks kodanikkude perekomaks riigis.

„Kuninglikus Vabariigis“, nagu ajaloolased poola tolleaegset kuningriiki kutsuvad, puhusid 3-da mai põhiseaduse vastuvõtmisega uued tuuled, kaasa tuues endaga muutunud arusaamised rahvamasside osavõtu vajadusest riigielu juhtimisest ja riigi olemasolu kaitsest.

Mujal Euroopa riikides, tolajal valitsevate vaadete kohaselt, suhtuti Poola uuesse põhiseadusesse kui ajast ettejäudnud sammusse, millele ennustati kadu, enne kui ta mõju suudab tungida rahvamassideni.

Ennustajad on siiski eksinud.

3-da mai põhiseadus võeti Poolas vastu suure vaimustusega kõikide rahvakihtide poolt ja see vaimustus on püsinud kuni tänapäevani.

Nagu teada ei omanud poola talupoeg kuni uue põhiseaduse maksmapanekuni mingisuguseid poliitilisi õigusi. Riigielu juhtisid aadlikud oma parima arusaamise, kuid ka oma huvide kohaselt. Talupojal puudus võimalus oma huvide kaitsmiseks. Selline olukord oli tookord maksmas peagu terves

Euroopas. Poolas oli talupoja seisukord siiski ehk veel parem, sest orjana, selle sõna tõsisel mõttes, pole poola talupoeg kunagi esinenud. Aadliku ja talupoja vahel korrad kandsid rohkem patriarhaalset iseloomu. Pealegi oli aadlikuks saamine võimaldatud ju igale talupojale. Veel praeguseski Poolas leidub kümnete viisi n. n. aadlike külasid, kus iga talupoeg on aadlik (szlachta). Kõige selle tagajärjel ei olnud aadlik talupoja silmis säärane „kõrgus“, milliseni tema ei küüni. Kuid kuni 3-da mai põhiseaduse vastuvõtmiseni olukord oli võimaldanud võimu ja sellega kaasaskäivate materjalsete hüvede koondamise aadlike kätte. Et talurahva huvide kompleks selle all kannatas, on päevaselge.

XVIII sajandi teisel poolel prantsuse revolutsiooni mõjul Euroopas tekkinud uued voolud leidsid arusaadavalt põhjusil vastukõla ka Poolas. Pole huvitusetu siin siiski ära märkida, et uutest ideedest imbusid läbi kõigepealt aadlikud ise. Tolleaegne talupojamass Poolas, seistes täiesti kõrval avalikust elust ja olles kultuuri mõttes jäetud peagu omaette, polnudki võimeline välja astuma oma huvide kaitseks. Seepärast, kui nimetada 3-da mai põhiseadust revolutsiooniliseks aktiks, siis selle teostajaks olid aadlikud, kes, loobudes aastasadaks kestnud eesõigustest, ulatasid käe talupojale. Lääne-Euroopa aristokraatia seisukohalt tundus see paradoksaalsena, kuid arvestades Poolas tolajal valitsenud meeoleolu, ja, et aadlike mass oli ikkagi osa poola rahvast endast, v. a. mõned üksikud rahvasvahelise päritoluga magnaatide perekonnad, on nende tegevus meile psühholoogiliselt päris arusaadav.

Kahjuks ei tahtnud saatus, et poola rahvas, iseseisva riikliku üksusena, oleks kasu-

tanud uue põhiseaduse vilja. 1795. a. järgnes Poola lõplik jaotamine. Paistis, justkui poola rahvas oleks olnud määratud kadumisele. Kuid siin vaid selguski hiljuti vastuvõetud uue põhiseaduse määratud suur moraalne väärtus. Kuigi Poola — riiklik üksus — ei figureerinud enam Euroopa kaardil, oli järele jäänud rahvas, kelle iga üksik liige tundis end poolakana ja uhkusega end ka selleks nimetas, kandes südames oma rahvushümni sõnu „veel pole Poola kadunud („jeszcze Polska nie zginęła!“).

Seega 1791. a. kolmanda mai põhiseadus moodustas poola rahvale, vaatamata teda tabanud kurvale saatusele, võimsa moraalse baasi, millest võrsus tuline isamaa-armastus ja mis aitas alal hoida rahvustunnet, vaatamata kõigile võõraste võimude ümberahvustamise katsetele.

Olles ise üle elanud raskeid surveaegu, saavad poolakad hästi aru teiste rahvuste muredest. Vaevalt leidub veel teist nii lojaalset rahvast, nagu seda on poolakad. Leidub ju praegusel poola riigi territooriumil hulk mitmesuguseid vähemrahvusi (üle 20% rahva üldarvust), kuid kõik nad tunnevad end siin kui oma kodus, s. o. täisõigustlike kodanikkudena nii juriidiliselt kui moraalselt.

Kokku võttes võime tähendada, et 3-da mai põhiseaduse suurimaks väärtuseks oli praegusele Poola riigile moraalselt tugeva ja hingeliselt ühtlase rahvamassi loomine, mille iga üksik liige on läbi imbinud tahtest säilitada ja kaitsta, kuni viimse meheni, oma riiklikku iseseisvust.

Poola rahva tahe püsima jääda selgub alljärgnevast paarist arvust: 1921. a. oli poola rahva üldarv ümmarguselt 27,1 miljonit elanikku, 1933. a. tõusis see arv juba 33-le miljonile. Need arvud näitavad, et poola rahval ei puudu usk endasse ja oma riigi tulevikku. Ta on elujõuline!

Arvestades Poola riigi geopolitilist asendit, on temal euroopa rahvaste peres alati olnud tähtis osa, olles teatud määral tasakaalustajaks teguriks ida- ja lääne-rahvaste ihade taltsutamisel. Seda pealesunnitult ülesannet on Poola täitnud erapooletult, tuginedes oma ettenägelikkusele nii välispoliitika kui ka riigi relvastatud jõudude organiseerimises.

Jättes kõrvale Poola välispoliitilised suunad, peame tähendama, et rahvaesindus oma riigi kaitsejõudude korraldamiseks on seni teinud kõik, mida võimaldab riigi majanduslik jõukus.

Kindral Eduard Rydz-Smigly
Poola Sõjajõudude Kindralinspektor.

Poola praegused kaitsejõud, koosnedes 30 jalaväediviisist ja 15 ratsabrigaadist ühes vajalikkude tehniliste, soomus- ja lennueüksustega, on tegur, mida tõsiselt arvestatakse nii läänes kui idas.

Poola ohvitser ja sõdur, olles moraalselt tugev ja omades eeskujuliku väljaõppe ning moodsa relvastise, seisab vankumatult oma rahva ja riikliku julgeoleku kaitsel.

Kuigi praegused poola kaitsejõud, kelle loojaks oli kadunud marssal Josef Pilsudski, ületavad umbes kolmekordselt 1791. a. 3-da mai põhiseaduses ettenähtud kaitsejõud (sajatuhandelise armee), siis pole see sünninud mingisuguste agressiivsete kavatsuste tõttu ühe või teise naaberriigi suhtes, vaid soovist kaitsta oma rahva olemasolu ja riiklikku rippumatust.

Poola praeguste kaitsejõudude väljaõppe doktriini üheks tähtsamaks põhialuseks on kadunud marssal Pilsudski nõue, et „ainult moraalselt tugev sõjavägi on võimeline kasutama edurikkalt nüüdisaja tehnika saavutisi“. Poola sõjaväes seisab inimene, kõige oma hingeliste omadustega, esikohal.

Poola kaitsejõud omavad hulgaliselt traditsioone ja kuulsusrikka mineviku. Ka

dunud marssal Josef Pilsudski'lt 1920. a. võidetud Varssavi lahing on oma tähtsuselt, lord d'Albernoni (oli 1920. a. rahvusvahelise missiooni esimeheks Poolas) sõnade järgi, XVIII-es inimsoo ajaloos. See lahing oma tulemustega ei annud üksnes Poolale iseseisvuse, vaid ta vabastas ka Lääne-Euroopa kommunismi hädaohust. Selle lahingu läbiviimine on moodustanud

nurgakivi poola sõjalise tegevuse doktriini väljakujundamisel nii taktikas kui strateegias.

Poola rahvas, pühitsedes tänavu 145-at korda kolmandat maid, vaatleb uhkusega oma kaitseväge, millest peegeldub nooruslikku jõudu ja paendumata tahet olla oma rahva ja riigi vääriliseks kaitsjaks.

Varssavis, maikuu 1936.

Veel „tangist“.

„Sõduris“ nr. 9/10 — 1936, lk. 211 on avaldatud kirjutis „Tank“, milles vaadeldakse meil kasutatavat tehnilist terminit „tank“, käsitletakse selle sõna ja tema muutevormide kujunemist, hinnatakse sama sõna muutevormide kuju õigekeelsuse ja väljendusvajaduste seisukohalt ning lõpuks tehakse ettepanek asendada selle sõna praegu tunnustatud muutevormid uuesti endisekujulistega, või jälle võtta tarvitusele sõna „tank“ asemele hoopis uus oskussõna. Kirjutise autor L-s väidab, et sõna „tank“ praegu kirjanduses kasutatavad muutevormid (*omastav — tangi, osastav — tanki*, mitm. omast. — tankide) võimaldavad arusaamatuste tekkimist nende sarnasuse tõttu sõnaga „tangid“ (haaramis- või pigistamisvahend) ja seetõttu soovib ta käänta sõna „tank“ selliselt (omast. — tanki, osast. — tanki), nagu teda käänas enamus varemalt, enne E. Muugi „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ ilmumist. Kui aga tagasitulek varemalt kasutatud muutevormide juurde poleks teostatav, siis L-s soovib asendada sõna „tank“ uue nimetusega „rünnuk“.

Meie sõjandusliku ja eriti sõjatehnilise kirjanduse väljaarendamisel on head ja sobivate oskussõnade fikseerimine ja loomine väga tähtis ja laialine ülesanne, mille lahendamiseks peavad asja huvides jõudumööda kaasa tõmbama koos kaitseväge keskasutistega üldse kõik meie kaitseväge loovad jõud. Seepärast sõnavõtt, mõttevahetus ja ettepanekud nimetatud alal on vägagi vajalikud ja aitavad kahtlemata kaasa meie sõjandusliku terminoloogia täiendamiseks, täpsustamiseks ja otstarbekohaseks arenemiseks. Tunnustades sellelt seisukohalt täiel määral L-s ülalnimetatud algatust, käesolevate ridade autor loeb siiski vajalikuks asja igakülgselt valgustamiseks tulla tagasi L-s poolt esitatud ettepanekute juurde ja tuua esile mõningaid L-s vaadetest erinevaid kaalutlusi.

L-s lähtub oma ettepanekutes seisukohast, et käsitletava sõna praegu tunnustatud käänamisviisi (tank, tangi jne.) põhjustab väärarusaamisi ja üksteise mittemõistmist. Teiseks ta leiab, et praegu tehakse sõna „tank“ käänamisel väga palju vigu, sest enamik kõnelejaid olevat harjunud kasutama selle sõna varemalt tarvitusel olnud muutevorme ja ei suutvat koduneda uute-ga. Siit järeldus — kuna õigekeelsusnormide kogudes ei olevat arvestatud sõna „tank“ käänamise suhtes keele selguse ja täpsuse nõudeid ja enamik keeletarvitajaid olevat harjunud kõnelema ja kirjutama „tank, tanki“, siis tulevat „mida varem, seda parem“ tagasi tulla varemalt kasutatud muutevormide uuestielustamisele, kääntes sõna „tank“ erandina nii, nagu kääntatakse sõna „mask“.

Ülaltoodud mõttekäiguga tuleks olla kahtlemata päri, kui sõna „tank“ praeguse õigekirjutuse vastu ette toodud väited osutuksid küllalt veenvaiks. Kas nad aga on seda tõesti sellisel määral, et õigustada teadlikku kõrvalekaldumist üldiselt tunnustatud ja omaks võetud õigekeelsuse normidest?

Vaatleme kõigepealt väidet käänamisviisi „tank, tangi“ ühtelangevuse kohta sepa-, tule-, lokitangidega jne. L-s ise juba oma artiklis on sunnitud ettenägelikult konstateerima selle väite nõrka külge, mis seisab selles, et väline ühtelangevus kõigi teiste tangidega on tankidel ainult mitmuse nimetavas käändes, s. o. vormis „tangid“. Sealjuures aga ta toonitab, et kuigi selline sõnade sarnasus ühesainsas muutevormis ei tarvitseks põhjustada arusaamatusi hariliku kodaniku seisukohalt, siiski ta võivat olla, näiteks mõnes tangiväeosas, alaliste ja väga tülikate segimine-kute põhjuseks, kuna seal tuleb alaliselt tegemist teha peale tankide veel igasuguste naela-, toru- ja paljude muude tangidega. Seda lugedes ei

Eesti-Poola Ühingu poolt korraldatud kontsert-aktus

3. mail s. a.

Eesti-Poola Ühingu auesimees kindral J. Laidoner aktusekõnet pidamas.

pääse aga mööda järgmisest mõttest. Mida rohkem neid tange seal on, seda tarvilikum ju on nende eristamiseks üksteisest lisada nende nimetuste ette mingi täiendsõna, nagu seda teeb loomulikult L-s isegi, nimetades naelatange, tuletange jne. Kuid see täiendsõna nende igasuguste tangide ees, mis on vajalik nende eneste nimede selguse huvides, eristab neid ju ometi samaselt kõigist tankidest. Kus on siin siis etteheidetud vormide ühtelangevus ja mõistete segimine?

Oma väite tõenduseks L-s toob näitena küsimuse: „Kus on tangid?“, mille peale tankist isegi parima tahtmise juures võivat kätte juhatada küsijale tankide asemel, näiteks, naelatangid või ümberpöörduvad. Ka see näide näib olevat veenev ainult pealiskaudsel vaatlusel. Kõigepealt ei tohi unustada, et ükski tegevus ei toimu väljaspool mingisuguse olukorra raamistikku. Käesoleval juhul aga on jätetud täiesti piiritlemata olukord, milles mainitud küsimus esitatakse. Kui küsimuse esitajaks on lahinguväljal tankiderühmale järeleühkiv käskjalg, siis on vist igale mittetankistilegi pikema jututa selge, et kõne on lahingumasinaist; kui aga nii lausub oma abilisele lahingumasina mehhanismides riket otsiv montöör, siis paistab küll rohkem kui tõe-

näoline, et jutt on mingisugustest teatud liiki tangidest.

Tegelikus elus ei tohiks olla neid juhtumeid küll vist kuigi palju, kus vorm „tangid“ oma ebaselguse tõttu arusaamatusi võiks põhjustada, veel vähem aga peaks olema neid juhtumeid, kus ta neid põhjustab või isegi on põhjustanud. Käesoleva ridade kirjutajal on tulnud jälgida mõiste selguse seisukohalt vormi „tangid“ kasutamist rohkem kui ühes erialalise sisuga teoses, seejuures seni ta pole märganud juhtumeid, kus selle vormi kasutamine praktiliselt oleks võinud põhjustada arusaamatusi. Teoreetiliselt on niisugune võimalus muidugi olemas, kuid sama maksab ju hulga muude sõnade, seal hulgas terve rea sõjanduslikkude terminite kohta (näiteks park¹), post²) j. m.), mille eriviisiliseks käänamiseks või mille asendamiseks ei tunta aga mingit vajadust, kuigi neid kasutatakse õige tihti ja seejuures nad langevad kokku isegi kõigis muutevormides teiste, sootuks muumõisteliste sõnadega. Lõpuks isegi kui nõustuda L-s poolt

1) puiestik, kuid samal ajal parkimisaine, nahatäis ja isegi autode, suurtükkide või laskemoona hoiukoht.

2) tulp, liikimisasutus, kuid ka lühendatud nimetus vahi- või valveposti mõistes.

kaitstava omastavalise vormi „tanki“ õigekslugemisega selguse huvides ja küsida tema poolt õigeks peetud viisil: „Kus on tankid?“, siis mis tagatised on selleks, et küsijale ei juhatata kätte lahingumasinate asemel paari tugevaid jalanõusid, mida ju samuti leidub lahingumasinate kõrval igas tangiväeosas ja mille nimetust L-s enda arvates tuleb hääldada ja kirjutada samal viisil kui nende suure nimekaimu, lahingumasina nimetust.

„Tangi“ õigekeelsusliku käänamise vastu ettetoodud teisele põhjendusele, mis toonitab uute muutevormidega kodunemise raskusi, on parimaks vastuväiteks L-s enda sõnad: „Ajalehed ja ajakirjad suures enamikus võtsid kohe „vea“ omaks ja juba mõnda aega võime sealt lugeda, kuidas ... tangid... Näib, et tank on nobe moderniseeruma...“ Sellega on väga õieti ja tabavalt alla kriipsutatud „tangi“ uute eestipäraste muutevormide kiire, valuta ja niioelda „endastmõistetav“ läbilõõtmine. See asjaolu, et need muutevormid kirjakeeles nii ruttu maksvusele pääsivad, on ühtlasi nende keelelise õnnestumise ja kodanikuõiguse parimaks tõenduseks. Toimus siin ju sama loomulik protsess, mida me kõik tunneme sõnade „bataljon“, „bagaas“, „staab“ jne. eestistamisest sõnadeks „pataljon“, „pagas“, „staap“ jne. Kui aga on õige, et „tangi“ uued eestipärased muutevormid on levinud ja omaks võetud „suures enamikus“ tänapäeva trükitooteis, siis ei peaks ju võima rääkida „harjumusest kõnelda ja kirjutada tank, tanki (om.)“ ega saama põhjendada selle „harjumusega“ ettepanekut pöörduda tagasi iganenud, võõrapäraste muutevormide tarvitamisele. Selles olukorras näib vist küll jäävat vaid üks lahendus — propageerida ja edendada üldtunnustatud ja läbilõõnud kirjakeele vormide kasutamist ka kõnes ja trükkimata kirjas. Nii see toimub praegu, näiteks, sõnadega „suund“, „suunama“, „hoob“, otstarve“ ja nii oleme

toiminud ikka. Muidugi nõuab rahva kõneviisi ühtlustamise protsess teatavat aega.

Arvestades ülaltoodut näib, et L-s esimene ettepanek, elustada uuesti kirjas varemalt kasutatud vorme ja sellega kalduda käesoleval juhul teadlikult kõrvale meie keelt normeeriva keskasutise, Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkonna poolt vastuvõetavaks loetud õigekirjutusest, ei näi olevat küllalt põhjendatud. Nagu eelmisest näha, on raske väita, et „V. Õigekeelsus-sõnaraamatu“ kirjaviis poleks arvestanud käsiteldava sõna kohta selguse ja arusaadavuse nõudeid. Seega peaksime oma selletagi ebaühtlase keele ühtlustamise huvides ikkagi põhimõttelikult pooldama õigekeelsuse seisukohast soovitavaks loetud lahendust, nimelt läbilõõnud muutevormi t a n k , t a n g i (omast.), tanki (osast.), t a n g i d , tankide, tanke jne.

Peatudes L-s teise ettepaneku juures, võtta tarvitusele „tangi“ asemel termin „rännuk“, peab kõigepealt tähendama, et eespool käsiteldud asjaolude tõttu „tangi“ asendamine „rännukiga“ kaotab õieti kogu oma aktuaalsuse. Võib muidugi kõnelda oma eestipärase, keeleliselt võib-olla päris hästi õnnestunud termini propageerimise soovitatavusest võõrkeelse päritoluga, kuigi eestistatud „tangi“ kõrval, kusjuures „rännuk“ pärast kodunemist võiks ehk isegi asendada „tangi“. Kuid seejuures peab ühtlasi arvestama ka vastuväiteid, millestena võiks ette tuua, et „tangi“ asendamiseks puudub otsene vajadus, et uus termin on alles õige vähe tuntud ja et ta näib olevat pikavõitu liitsõnade tarvitamiseks: lähiduse mõttes, samuti kõla selguse poolest paistavad, näiteks, sõnad „tangitõrje“ ja „tangivastane“ olevat eelistatavamad sõnadest „rännukitõrje“ ja „rännukivastane“; viimased on võrdlemisi pikad ja sarnanevad ühtlasi kõlalises sõnadega „lennukitõrje“ ja „lennukivastane“.

R-s.

Tänapäeva kiivrid.

Tänapäeval kõikide sõjavägede varustuse hulka kuulub teraskiiver. Kiivri ülesandeks on kaitsta sõduri pead püssi- ja šrapnellikuulide ja mürsukiilude vastu. Mändöversõja ajajärgus teraskiivri järgi ei tuntud käskivat vajadust ja vaid Maailmasõjas teostus teraskiivri massiline kasutamiselevõtmine. Pärast positsioonisõja algust töötati välja suurima kiirusega kolmes sõdi-

vas riigis — Inglis-, Prantsus- ja Saksamaal (esimesena Saksas — Stahlhelm) teraskiiver. Need tüübid on minimaalsete muudatustega püsinud tänapäevani, kuigi mõnede riikide sõjakirjanduses on ilmunud kritiseerivaid vaateid teraskiivri väärtuse ning kuju otstarbekuse kohta.

Kuna meie kasutame saksa, prantsuse ja inglise kiivreid ja ka edaspidi võib tekkida

vajadus välismaa kiivrite järgi, siis pole üleliigne vaadata võrdlevalt tänapäeva tähtsamate kiivritüüpide omadusi.

Kiivrid võib üldjoontes liigitada sõjaaegseteks ja pärast sõjaaegseteks. Maailmasõjaaegseina esinevad kolm lahkuminevat tüüpi nii välimuselt kui ka omadustelt, s. o. saksa, prantsuse ja inglise kiivritüübid. Pärastsõjaaegsed tüübid — poola, itaalia, hollandi ja rootsi, on pealtnäha teatud määral ühtlased ja seejuures kõigist maailmasõjaaegseist tüüpidest erinevad. See on arusaadav, sest pärast sõjaaegsete kiivrite konstruktoreil olid kasutada kogemused Maailmasõjast.

Milliseid nõudeid esitatakse tänapäeva kiivritele? Esitatavaid nõudeid võime jagada kahte põhigruppi:

- tehnilised ja
- taktikalised.

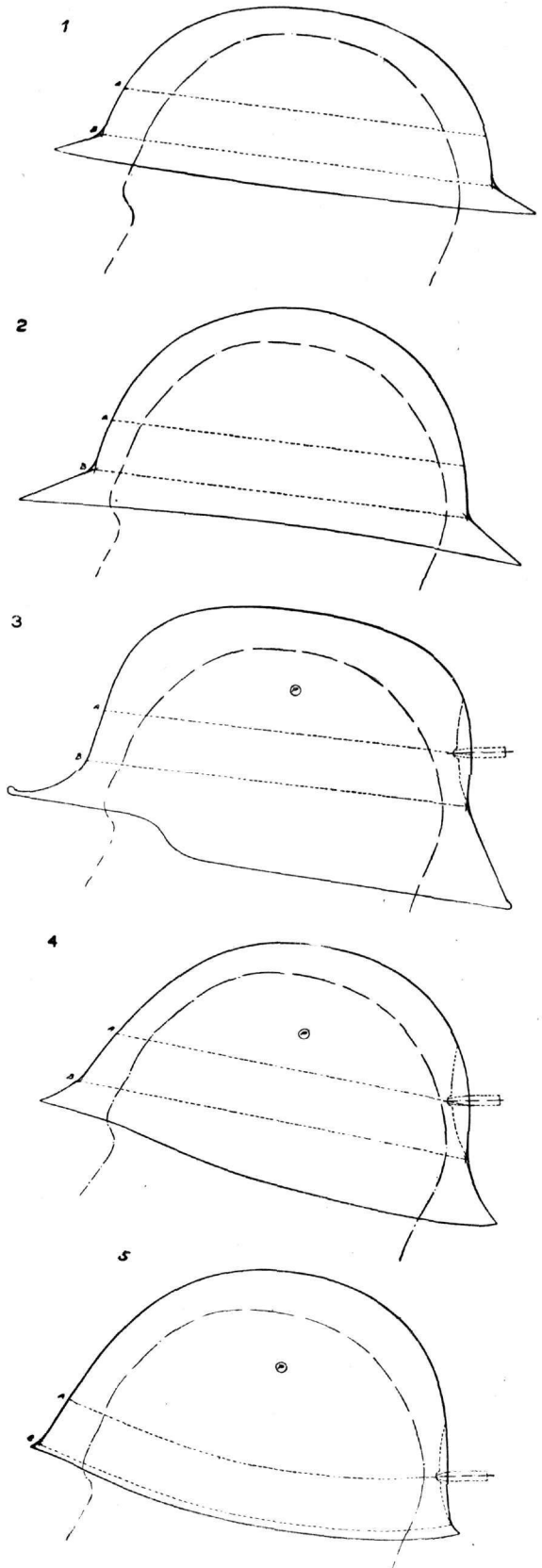
Tehnilistest omadustest seatakse esikohale vastupanuvõime püssikuulidele, šrapnelli- ja granaadikildudele. Vastupanuvõimega tihedalt seoses on aga alljärgnevad elemendid:

- pindala, s. o. kui suurt osa peast tahetakse katta;
- kiivri paksus, mis omakorda sõltub pindala suurusest kiivrite võrdsete kaalude juures;
- kiivri kuju, milles võib eraldada sisse- ja väljaspoole kumeraid pindasid, kuid seejuures on sissekumerdus neli korda nõrgem väljaspoole kumerdatud pinnast, ja lõppeks
- kiivri sisemine väljatõötus. Siin esimeses järjekorras kiivri välispinna ja inimese pea vahelise tühiruumi sügavus, milline teoreetiliselt peaks olema kiivri vastupanu piiril esineva mõlgi sügavus.

Taktikalise kaitsevõime määramise juures tuleb arvestada järgmisi nõudeid: segamata vaateväli, hea kuuldavus, takistamata g-torbiku käsitamine, optiliste sihtimis- ja vaatlusvahendite segamatu käsitamine ja lõppeks ventilatsiooni korraldamine ilma

Kiivrete tüüpe (kõrval):

1. Inglise; 2. Prantsuse; 3. Saksa; 4. Rootsi kasutamisel olev ja
 5. Rootsis projekteeritud maksimaalse vastupanuga.
- A — joon, millest ülespoole kiivri vastupanu on maksimaalne;
 B — joon, kus kiivri pinna sissepainutus ja kus vastupanu minimaalne;
 P — punkt $\frac{2}{3}$ kõrgusel, kuhu teostatakse laskekatsed kiivri vastupanuvõime kindlaksmääramiseks.

vastupanu nõrgestamiseta. Esteetilised ja välimuslikud kaalutlused tuleks jätta kõrvale, vaid lähtuda puht kaitse-eesmärgist.

Nii oleneb kiivri kuju valik niihästi rivilistest (taktikalistest) kui tehnilistest kaalutlustest. On silmnähtav, et siin ollakse sunnitud tõmbama kompromissi kaalu, kuju, kaitstud ala, liiklemisnõuete j. m. vahel.

Meil levinud saksa kiivri iseloomustamiseks on huvitav alljärgnev väljavõte 1931./32. a. „Militär-Wochenblatt'is“ nr. 11 ilmunud kirjutisest.

„Teraskiivril on niisama palju pooldajaid kui vastaseid. Loetlen teraskiivri puudusi veel kord: masendav kaal pikemal rännakuil; kiivri läikimine; äärmiselt halb kuuldavus ja selle tõttu kisa käskluste edasiandmisel, mille läbi ennast kergesti ära annab; patrullid ei kuule küllaldaselt, üksiksõdur kuuleb liig hilja mürskude tulekut jne. Kiiver segab suurimal määral telefoni, käärpikksilma ja teiste optiliste vaatlus- ja sihtimisvahendite käsitamist. Peale selle segab ta väga laskmist kõige tähtsamast, lamavast, asendist (puutub kokku ranitsaga) ja raskendab gk-torbiku pähepanekut ning kasutamist.

Teraskiiver on ja jääb positsioonisõja saavutuseks. Positsioonisõjas andis ta teatud määral küllaldast kaitset, aga ka mitte alati. Mina ise sain 1917. a. ühe rk lasu läbi kiivri kohlakaitse, milline läbistas kiivri kahest kohast, ehk küll pihutamise oli 25° (!) nurga all. Lahtikistud kiivrikild tungis mulle õlga, nii et pidin eemalduma rindelt 13 päevaks. Ainult ranitsa ümber keerdu kinnitatud mantel (sinel), mille kiivrikild läbistas, takistas raskema haava tekkimist — kiivrit oleksin aga jäänud haavamata. Märtsis 1918. a. sai üks rügemendi kaaslane pihutamise otse eest kiivri silmakaitse noka esiäärele. Kuul pörkas tagasi, vähe mõlgistades noka äärt ja sõdur pääses kerge peapõrutusega. 1 mm sügavamalt oleks kuul tunginud kaitseta laupa, 1 mm kõrgemalt oleks kiivrikaitse olnud ettekujutatav. Seesugune harukordne juhus ei saa olla kiivri säilitamise argumendiks.

Minu ettepanek oleks: ära jätta teraskiiver jalg- ja ratsaväele. Kas ka ülejäänud väeliikide varustamisel kiiver ära jätta, tuleks põhjalikult kaalutleda, võttes arvesse tulevase sõja liikuvat iseloomu ja sellest tingitud rakmete maksimaalkaalu.

Eestoodud tähelepanekud ühtuvad täielikult meie riviliste kogemustega saksa kiivriga. Loetletud halbuste ülemmäär on omab kahtlemata saksa kiiver ja eriti lamasdes laskmise, g-torbiku ja instrumentide käsitamise alal.

Teraskiiver on meil ja kõigil sõjajõududel olemas ja seepärast peaksime katsuma leida minimaalsete pahedega kiivritüüpi.

Võrreldes meile tuntud kiivritüüpe rivilise ja lahingulise otstarbekuse seisukohalt, võime neid jaotada kahte põhigruppi:

1. Inglise, prantsuse ja rootsi kiivrid võimaldavad head vaatlust ette; kuuldavus on suhteliselt hea, kuna kiiver ei kata kõrvu; optiliste ja sidevahendite käsitamine võimalik.

Rootsi kasutamisel olev kiiver.

2. Saksa kiivri juures vaatlus lamavast asendist äärmiselt raskendatud, kuna sügavalt peas istuvat kiivrit surub seljapaun silmadele; kuuldavus väga raskendatud, sest kiiver katab kõrvu; optiliste- ja sidevahendite käsitamine väga raskendatud, sest telefoni kõrva juurde asetamine on seotud suurte raskustega ja sedasama peab ka mainima optiliste abinõude käsitusvõimaluste kohta.

3. Poola ja itaalia kiivrid väliselt näivad omavat p. 1 mainitud kiivrite omadusi.

Järgnevalt vaatleme kiivri vastupanu välismõjutustele. Kiivrite vastupanu proovitakse tootjate ja vastuvõtjate poolt kas eriliste aparaatidega või otse laskekatsetega. Mõlemal juhul püütakse luua olukord, mis oleks võrdne šrapnellikuuli tabamusele, kuid eelistatumaks katseks tuleks lugeda laskekatse. Laskekatseiks on enamik riikides laskmine tinakuuliga sileda õnelisest jahipüssist. Olemasolevail andmeil on ainult Rootsis viimasel ajal mindud üle laskmisele vintpüssist, umbes jaapani kaliibriga, kasutades ümmarotsaga nikkel-mantelkuuli. Laskmisel sileda rauaga püssist ei ole kuuli kiirus ega kuuli löögijõud alati ühtlane, vaatamata täpselt määritletud kuuli kaalule ja püssirohu hulgale, sest gaaside tihendus rauas pole alati ühtlane. Hoopis stabiilsem on tagajärg laskmisel vintpüssist. Seal on gaaside tihendus üht-

lane ja kuuli jooks endatiirlemise tõttu täpne.

Sellise meetodi järgi toimitud laskekatsed olgu allpool võrdlustagajärjed inglise, prantsuse ja rootsi kiivri kohta. Laskmine toimus Rootsis, nii tina- kui ka nikkelmantliga kuuliga. Tinakuuli läbimõõt — 12 mm, kaal 11,4 g. (Võrdluseks šrapnelli üksiku kuuli omadusi: läbimõõt 10—12 mm, kaal 10 g). Nikkelmantelkuuli läbimõõt — 6,5 mm, tsilindriline, ümmarguse otsaga, kaal — 10,1 g. Laskmine sündis alusele kinnitatud kiivri pihta, kaugusest 1 m, täpselt 90° pihtamisnurga all, küljelt $\frac{3}{4}$ kiivri kõrguse kohalt ja tagajärjed olid:

välimuse järgi teda võiks paigutada saksa ja rootsi tüübi vahele.

Arvesse võttes liikumis- ja vaatlusnõudeid, peab vastupanu suhtes kiivri tüübi valikul otsima kuju, millel võimalikult vähe sirg- ja õnespindu väljaspool, mille sise-mine vooderdus ja juurdekuuluv rakkemistik vähima kaaluga, mille vastupanu aga maksimaalne. Kaalu ülemiseks piiriks võiks jätta saksa kiivri kaal, kuna mõnesajagrammilise vahe pärast ei ole mõtet loobuda tegelikust vastupanutugevusest.

Laskekatsete juures peab silmas pidama, et lahingus on kiivri all sõduri pea ja mõlk üle 20 mm sügavuses (olenevalt kiivri ku-

Tinakuuliga laskmine.

Kiivri tüüp	Mõlgi sügavus millimeetrites				
	V _o 210 m/sek P = 25,5 kg/m	V _o 220 m/sek. P = 28 kg/m	V _o 250 m/sek. P = 36,5 kg/m	V _o 300 m/sek. P = 52,5 kg/m	V _o 325 m/sek. P = 61,5 kg/m
Prantsuse	47	49	52	o	o
Inglise	25	27	o	o	o
Rootsi (vana)*	12	16	23	25	o
„ (praegune)**	7,5	12	16,5	21	25

Nikkelmantliga kuuliga laskmine.

	Mõlgi sügavus millimeetrites				
	V _o 312 m/sek. P = 50 kg/m	V _o 327 m/sek. P = 55 kg/m	V _o 341 m/sek. P = 60 kg/m	V _o 360 m/sek. P = 65 kg/m	V _o 370 m/sek. P = 70 kg/m
Prantsuse	o	o	o	o	o
Inglise	o	o	o	o	o
Rootsi (vana)*	o	o	o	o	o
„ (praegune)**	16 — 20	17 — 21	18 — 22	19 — 23	21 — 25

Hiljem toimitud võrdluskatsetel on prantsuse kiiver osutunud paremaks saksa kiivrist.

Muidugi ei tohi unustada siinjuures, et kiivrite paksused on järgmised: prantsuse 0,7 mm, inglise 0,8 mm, saksa umbes 0,8 mm ja rootsi 1,1 mm. Rootsi kiivri pleki paksus pole temale kahjuks, sest oma kaalult on ta võrdne saksa kiivri kaalule (saksa 1,25 ± 0,2 kg, rootsi ~ 1,08 — 1,22 kg).

Laskeandmed hollandi, poola ja itaalia kiivrite kohta puuduvad. On aga teada, et hollandi kiivrid on Rootsis valmistatud ja valmistaja hindab rootsi tüüpi paremaks. Itaalia kiiver on tõenäoliselt praeguse rootsi tüübi eelkäija, tema kuju leidub rootsi vabriku visandite hulgas. Poola kiivri kohta puuduvad tehnilised andmed, kuid

just) tekitab juba pealuumurde. Materjali valikul ei saa seetõttu eelistada kõige sitkemat materjali, samuti ei tohi kasutada kõvaks karastatud materjali, vaid peab ka siin leidma kompromissi, mis igakülgselt rahuldab.

Lõpetades käesoleva lühida ülevaate kiivrest, oleks huvitav kuulda mitmekülgsed mõtteid ja arvamusi meil kasutamisel olevate kiivritüüpide taktikalise otstarbekuse kohta. Peab küll õigustatult märkima, et kiiver kui lahingulise varustuse ese rahuaegsel õppetööl on vähe tähelepanu pälvinud. Jäeb aga siiski tõsiasjaks, et meie kiivrit kasutame sõjakorral ja seepärast lähem tutvumine kiivrite tüüpidega ning nende hüvede ja pahedega näib olevat õigustatud. Eriti aga vajaks katsetamist taktikalistel harjutustel rootsi kiiver, milline oma tehniliste omaduste tõttu tänapäeva parimaid.

M. P.

*) Kuni 1926. a. kasutati nikkelterast.

***) Alates 1926. a. kasutamisel kroom-nikkelteras.

Märkmeid jao taktikalise väljaõppes kaitsel.

Kk jao kaitsetegevuse iseloom rühma koosseisus.

J. E. II § 434 p. 4 (väljavõte): „Jalaväe osa, kelle ülesandeks on kaitsta teatavat punkti või ala maastikul, ei tohi sealt kunagi taanduda käsuta.“

J. E. § 612 (väljavõte): „Asjatute kaotuste vältimiseks jagu rühmüli korraldusel tarbekorral võib nihkuda paremale, vasakule või ettepoole, kuid kunagi mitte tahapoole.“

§ 613: „Kui vastasel on läinud korda vastupanupositsiooni sisse murda, siis kk jagu, jäädes oma kohale, oma tulega peab panema seisma vastase edasitungi ja tema laienemispüüded tiibadele. Kk jagu, püsides oma kohal, tulistab kuni viimase padruniti siis, kui vastane teda ähvardab tiivalt ja seljatagant.“

Need mõned J. E. II §§ on küllalt kategoorilised ja selged, et teha järeldusi:

- oma sissevõetud ja organiseeritud pesade gruppi maha jätta ei tohi, ja
- jaoülemal peab olema kava ringkaitseks, s. o. ükskõik millises suunas vaenlane ka ei ilmuks, jagu manöövriritega oma pesade grupis peab suutma vastupanu avaldada ümberingi.

Mis puutub eeskirjade nõuete elluviimise, siis peab rahuldustundega märkima, et ringkaitse mõte järjest süveneb. Meie juhtide lühiajalised taktikalised kursused-õppetsentrumid ja Sõjakool on teinud viimaseil aastail kõike võimalikku ringkaitse mõtte levitamiseks, miks võib loota sel alal eeskirja nõuete realiseerimist.

Erinevalt eeskirjade nõudeist (kategoorilistest nõudest) leiab käsitlust kaitsja kk jao vastupanu küsimus ruumis. On arvamisi, et kaitsese osa võib oma kohta maha jätta ja tagasi tõmbuda juhilt määratud maa-alal, avaldades järk-järgulist vastupanu ning lõppeks vaenlase ootamatu löögi korral koonduda kuski rinde taha juhilt ette määratud punkti.

Motiivina esitatakse, et sel puhul kuski juhilt enne lahingut määratud punktis võib juht leida mõnesuguseid varusid, kuigi võib-olla lahinguga nõrgendatud.

Kumb neist kahest seisukohast a) eeskirja nõue ja b) mõnede taktikalise väljaõppe alal teotsevate isikute vaateist on loogiliselt õigustatum?

Eeskirjade nõudest kinni pidades kujutan mina kk jao lahingut järgmiselt: vaenlane jõudnud 200 m kaugusele tõuseb rün-

nakule; samal ajal teotseb äärmise pingega rünnatava pesa ette flankeerivalt tulistav naabri kk; vaenlane jõuab läbi tema tulevööst, kandes kaotusi või flankeeriv kk surutakse maha vaenlase tulega rünnakul; rünnatav kk tulistab paiskuva külvamisega, vaenlase read hõrenevad, kuid ta jõuab juba granaadiviske kaugusele, heidab granaadid ja teostab rünnaku jooksummul. Kaitsja tulistab kk, heidab k-granaadid, tulistab püssidest; vaenlane kk tulesuunas variseb kokku või üksikud mehed jõuavad kaevikusse. Kaitsja, hoolimata sellest, püsib ja võitleb k-granaatide, terarrelva ning kuuliga kaevikus edasi. Pilt siin võib olla a) kas jagu hävineb täielikult või b) vaenlase pealetungihoo suurte kaotuste ja visa vastupanu tõttu on seisma pandud.

Eeldame kõige halvemat, et vaenlane on siiski kk jao kaeviku vallutanud ja võitlus areneb jooksupäevades või jagu on koguni hävinenud oma pesade grupi kaitsmisel. Mida on selle kangekaelse kaitsesega määratud kohal lahingu üldhüvides saavutatud?

1. Vaenlane on kannud suuri ohvreid, mis tema edasitungi hoogu tunduvalt nõrgendab, eriti kui sügavuses esinevad uued tulepesad.

2. Kallaletung ja rünnak tugeva kk tule all areneb aeglaselt, seega rühmül ja kompül suudavad kujunevas lahingupildis suure täpsusega määrata pealetungija tegevuse raskuspunkti ja vastavalt sellele ka varusid suunata.

3. Selle määrustikulise nõude täitmisega sisendatakse igasse võitlejasse visadust kaitsel, mille vastu peab varisema iga suguse vaenlase pealetung juba moraalselt.

Vaadeldes eespool kirjeldatud lahingupilti teise vaate seisukohalt, kus kaitsja tõmbub tagasi ja teostab kaitses järk-järgulistest või ka paaris sügavusse järjestatud pesas, võib lahendus olla alljärgnev:

1. Teeb ta seda vaenlase tõustes rünnakule — avaneb ründajal võimalus pealetungilahingu raskemat faasi läbistada ainult flankeerivate relvade tulede all, millised samal ajal seotud kallaletungi lähtealusele mahajäetud pealetungija raskete relvade poolt. Samal ajal jätab tagasitõmbuv kaitsja kasutamata soodsa tulistamisvõimaluse, kuna märgina esineb tihenev kompaktne mass, milline väga tundeline lähedalt kauguselt otse vastu tulistava kk tulele. Teisalt ei suuda positsiooni vahetav

Ameerika-Ühendriikide sõjaväe esindajate vahetus Eestis.

Major William E. Shipp.

2. aprillil lahkus Eestist Ameerika Ühendriikide senine sõjaväe esindaja Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes major William E. Shipp, et asuda uuele teenistuskohale oma kodumaal.

Major Shipp'i kui sõjaväe esindaja alaliseks ametlikuks asupaigaks oli Riia ja see pärast ei olnud temal võimalik veeta Eestis kogu need neli aastat, mis tema siin oma riigi sõjaväe esindas. Kuid ka juba sellest vähesest ajast, mis major Shipp sai meie juures viibida, jätkus temale heade ja sõbralike sidemete loomiseks meie kaitseväge ja kaitseväe ringkondadega ja seltskonnaga.

Loodame, et major Shipp viis Eestist ja oma sinseist sõbrust kaasa sama head mälestused, nagu jäid meile temast, ja soovime temale palju õnne ja edu uute ülesannete täitmisel.

Major G. B. Guenther

Uus Ameerika-Ühendriikide sõjaväe esindaja.

Major G. B. Guenther sündis 21. 04. 1896. a. Chiltonis (Wisconsin). Pärast Sõjakooli lõpetamist astus Ühendriikide sõjaväkke 1917. a. augustikuus. Teeninud Mehhiko piiril, Filippiinide saartel, Kalifornias ja Fort Riley's Kansases, kus tema lõpetas 1926. a. riviiohviteride ja kõrgemad ratsakursused. 1927.—1928. a. oli lähetatud prantsuse Ratsaväekooli Saumuri, mille lõpetamise järgi teenis instruktorina ameerika Ratsaväekoolis ja hiljem õppis Kõrgemas Sõjakoolis (Staff College) Fort Leavenworth'is Kansases. 1935. a. ülendati majoriks. Samast ajast alates teenis 1. mehhaniseeritud dragunirügemendis kuni kindralstaabi teenistusse üleviimiseni.

kaitsja õieti kohale asudagi, kui juba ründaja osa on valmis rünnaku jätkamiseks ja kui kaitsja valib sama momendi tagasitõmbumiseks, siis pole kaitsjal lõppeks enam peatumisjoont.

2. Tõmbub tagasi kaitsja momendil, mil

pealetungija heidab käsigranaadid, on oht, et ründav osa tagasitõmbuva jao kannul jookseb sisse kaitsja positsiooni sügavusse, mille tõttu ka teises järgus olevad relvad ei suuda maksmata panna oma tule mõju, kui ei taheta ühtlasi hävitada oma taanduvat jagu.

Peale muu peab siin vahet tegema ajutise kaitse ja organiseeritud positsioonil kaitse vahel. Esimesel juhul on kaitsjal sageli vaid ainult laskuripesad ühendatud roomamiskraavidega või väljaarendatud kaevik, kuid pole suudetud veel luua korrapäraseid ühenduskraave sügavusse. Sel juhul tagasitõmbumine kaevikust lahtisele maastikule tagalas paneb jao äärmiselt raskesse olukorda, mille tulemuseks võib olla jao hävinemine ilma positiivsete tulemusteta lahingu üldkäigule. Teisel juhul — organiseeritud positsioonil kaitset teostades — omab jagu soodsaid võimalusi vaenlase hävitamiseks kaevikuvõitluses kuuli ja granaadiga, siis kui vaenlane on juba sisse murdnud. Viimane tegevus — kaevikvõitlus, on aga vähese tähelepanu osaliseks saanud ja sageli seda ei praktiseerita. Kuid viimane võitlusviis peaks omama samasuguse eluõiguse õppeprogrammis, nagu seda on pühendatud lahingutegevusele välisõja olukorras. Seda enam tuleb arvestada kaevikvõitlusi, mida lähem on kaitsedoktriin üldistele tõekspidamistele.

Kokku võttes tahan mainida, et tuleb kindlasti eraldada viivituslahinguid püsivkaitses. Kuna meil tuleb sõja korral kasutada üht kui teist tegevust, siis peaks rahu-aegses õppeprogrammis kindla vahe tegema nende kahe kaitselahingu liigi vahel. Kõik kattelahingud operatiivses ulatuses on oma põhimõtteil esimeses järjekorras viivituslahingud, milliste läbiviimise üksikasjad ei kuulu siia, kuid kaitselahingud väikeüksustega soodsail positsioonil on visadusele rajatud lahingud, kus väikeulatuslikud tagasitõmbumised võivad sündida vaid üksuse ülema korraldusel, kõnelemata juba positsioonilt lahkumisest kuski enne lahingut määratud punkti koondumise ettekäändel. Kuigi visa kaitse teostamisel hävinevad üksikud grupid, on see parem, kui samade taanduvate gruppide kannul sissetormanud vaenlane tule ja lõõgiga varistab kokku üksuse rinde või kutsub esile mõnes kaitselõigis paanika.

Võib lõppeks kõnelda veel ühest kaitse variandist, s. o. järsk rinde tagasitõmbumine, et sundida pealetungijat tulebaasi ümber korraldama, kuid see võib sündida käsuga ja olukorras, kus tiibadel olevad relvad võivad segada pealetungija tulebaasi ümberkorraldamist. Sel juhul kotti imunud vaenlane peab korraldama osi kaitsja tiibade murdmiseks, kuid see on ka soodus vastulöögi moment vaenlase hävitamiseks, nagu seda nõuab L. E. § 295.

Laskurjao asukoht rühma kaitselõigis.

Kuna J. E. II ei määra päris kategooriliselt l-jagude asukohta kaitse tegevusel rühma kaitselõigis, siis tegelikus elus on tekkinud kalduvus neid asetada kk jagude juonele. Peamise motiivina tuakse ette, et maastik harva võimaldab l-jagusid paigutada sügavusse niiviisi, et nad suudaksid osa võtta tulevõitlusest vastupanupositsiooni eelserva ette.

J. E. II osa § 440 mõistest võib nii aru saada, et võimalikult kõikide vastupanupositsioonil olevate relvade osavõtt tulevõitlusest on vajaline, kuid see ei esine kategoorilise nõudena. Tegelikult maastikul leiame väga sagedasti, et l-jagude sügavusse asetamisel nemad tulevõitlusest vastupanupositsiooni eelserva ette osa võtta ei saa, kuid sügavuses asudes on neil jagudel määratu tähtsus üldises kaitse korralduses. Juonele asetatud rühma jagude läbimurdel vaenlasel avaneb võimalus edukaks teotsemiseks kaitsel asuvate osade tiibadele ja tule ülekandeks sügavusest lähenevate varude vastu. On vaenlane siiski läbi tunginud kk jagude vahelisest tuletõkkest, siis l-jagude asudes sügavuses, satub ta uutele tulepesadele, milliste vastu peab arenema jälle plaanikindel võitlus. Samal ajal aga kk jaod oma rinde muutmiseга võtavad vaenlase täielise tiibtule alla. Siin arenev võitlus nõuab aega ja vaenlaselt ohvreid, mis võimaldavad:

1. juurde tõmmata vastutegevuseks kompani varu ja
2. kaotuste ning visa vastupanu tõttu nõrgestada pealetungija moraali.

Need tegurid loovad aga eelduse, et lahingu lõppedes vastavalt L. E. § 295 nõudele, vastupanupositsiooni eelserv on uuesti okupeeritud kaitsjalt.

Eestoodud kaalutlusil ja isiklikkude katsete põhjal olen veendumusele jõudnud, et oludes, kus vaenlase sissemurre positsiooni võib kogu rühma vastupanu kokkuvarisemisele viia ja varude liikumise seisma panna — on õigustatud l-jagude asetamine sügavusse ka nii, et nad vastupanupositsiooni eelserva ette tulevõitlusest osa ei võta. Ideaaliks aga peaks olema sügavus ja kõikide relvade osavõtt tulevõitlusest vastupanupositsiooni eelserva ette. Seesugune sügavusse asetamine viib meid veel uue küsimuse juurde ja see on tulesüsteemi paikamine, kui rühma mõni relvadest (eriti automaatrelvadest) peaks vaenlase tule tõttu välja langema. Tulesüsteemi paikamise vajadust näeb ette ka J. E. II § 447, kuigi ta selle teostamiseks

juhiseid otseselt ei anna. Lasketaseme tõusmise tagajärjel peaks niisugusel juhul sügavuses olevad laskurjaod olemagi rühma tulesüsteemi paikamiseks vajalisteks osadeks.

*

Kuna J. E. II § 602 ja 614 räägivad l-jagude vasturünnakutest ja tegelikus elus see küsimus on näidanud oma ebapraktilisust, siis ka mõni sõna sellest. Vasturünnak l-jaoga sissetungivale vaenlasele tohiks ja võiks sündida kunas? Seni on tarvitatud moodust, et vaenlase jõudes umbes granaadiviske kauguseni, tõuseb ka l-jagu oma kaevikust (eeldades l-jagude asetust ühel joonel kk jagudega).

Isiklikult ei suuda kuidagi leida põhjendatust sellist teguviisi, sest J. E. II § 516 üks nõudeist vastulöökkide kohta on vaenlase pealetungihoo vaibumine. Ründaval osal see hoog kindlasti pole vaibunud, vaid ümberpöörduvalt siin kujunebki see halbade kirgedega „psühholoogiline mass“. Seda massi on vaja hõrendada, on

vaja lahinguväljale jätta vaid indiviide, kelle kired haihtuvad ja kelles hakkab rääkima teine psühholoogiline moment — hirm jääda üksinda ja langeda. Seega l-jaol olgu oma pesas tulitegevus kuni vaenlase sissetungini ja juba kaevikus arenegu võitlus mees-mehe vastu.

Võiks vahest õigustatuks lugeda l-jaost vasturünnakut hetkel, mil vaenlane sissetunginud vastupanupositsioonil asuva kk-jaost pessa ja kui seal veel areneb kaevikvõitlus. Sel juhul löök sügavusest võib tõesti vaenlase segadusse viia.

Kuid nagu teame, on meie kaitse tulevikusõjas hõre, seepärast arvan, et üksikud pesad peaksid avaldama maksimaalset vastupanu tulega ja varuüksused alates kompani varust peaksid olema vastulöögi teostajad. Seega säästaksime varuüksuste kohalejõudmiseks vajalist aega ja kisume laiali vaenlase tule maastiku voltidesse hajutatud ning flankeerivalt teotsevate tulepesade vastu. —se.—

Eestimaa geopolitiline ajalugu.

Järvo Tandre (R. Stokeby).

I. Esimene iseseisvusaeg.

1. Siseolud ja välissuhted.

Muistse Eesti iseseisvuse ajast oli tähtsam ja suurim ajastu a. umbes 1050.—1226. See oli niinimetatud eesti viikingite aeg Läänemeres. Eestlased olid tõusnud tähtsaimaks rahvaks Balto-Skandia politikas üldse. Selleks ajaks oli Skandinaaviast viikingite väljarändamise kaudu rahva üleliigne arv siirdunud mujale, nagu Põhja-Prantsusmaale, Šotimaale, Inglismaale, Lõuna-Itaaliasse ja Venemaale, asutades seal iseseisvaid riike ja vürstkondi. Umbes aastatuhandeks lööb Skandinaaviast läbi ristiusk. Ühes ristiusu tulekuga tekkis ühiskondlik kihistus, kõrgem vaimulikkond ja aadel, millised hakkasid kujundama juba kindlama keskvoimuga riike seniste maakondlike vürstkondade asemele. Ristiusk ei olnud ka päri seniste viikingite röövetkedega väljaspoole. Neil põhjusil vaibus Skandinaaviast väljarändamine, lõppes Läänemeres skandinaavlaste võimutsemise aeg ja nende asemele astuvad veel ristimatud eestlased, nagu saarlased, rannaeestla-

sed ja liivlased. Ühes sellega olid põhja riigid elanud üle esimese riikliku tõusu ja juba tuli nendel esimene tagasivaibumine, mis võimaldaski eestlasil asuda Läänemeres esikohale.

Näiteks Venemaal viisid varjaagid IX sajandi lõpul oma asutatud riigi keskuse Novgorodist Kiievisse. Kiiev kui parim kaubanduslik tsentrum võimaldas soodsamaid tingimusi riikliku terviku kujundamiseks. Venemaa keskus jääb Kiievisse umbes kolmeks sajandiks, kust siirdub hiljem Moskvasse.

Taani oli esimese tõusu järele langenud kodusõdadesse ja sellega lõppes tema ekspansioon. Ka Rootsi hakkas nõrgenema umbes aastal 1000, kuna seal toimus võitlus Gööta ja Svea dünastiade vahel. Vaevu jätkus temal jõudu ülemere asuvate alade vallutamiseks.

Poolas ja Leedus oli riiklik korraldus alles võrdlemisi nõrk. Mõlemas olid alles kujunemisel maakondlikud keskused. Põhja-Saksas elasid kaunis rahulikud vendid, slaavi suguharud, kes ei üritanud kuigi suurt ekspansiooni. Saksa rahva püha Roo-

ma riik asus oma piiridega võrdlemisi kaugel, tegeledes Elbe ja Veseri jõgede vahelisel alal sakside alistamisega ja kristianiseerimisega. Nõnda ei olnud Baltimaad ähvardamas neil kahel sajandil ühtki tugevat välisvõimu. Nende asemel hakkavad eestlased ise Läänemerele teotsema intensiivsemalt.

Eestimaa oli sel ajal asustatud kaunis tihedalt, isegi Saaremaa, arvatud välja Hiiu- ja väiksemad saared. Kõrgema kultuuri omsaid tol ajal eriti Viru- ja Saaremaa. Eestlaste üldarvu sel ajal võiksime määrata ligikaudu 150.000-ni. Kindlat riiklikku ühikut nad ei kujundanud. Väiksemad administratiiv- kui ka sõjalised ühikud olid külakondadest koosnevad kihelkonnad. Kihelkondade vanematekogu moodustas maakondliku võimu keskuse. Maakonnad olid muidugi väiksemad praegustest, piirdudes enamasti sobivate geograafiliste aladega. Sõja korral moodustasid kihelkondade malevkonnad eesotsas oma vanematega maakondliku maleva, mille etteotsa valiti maakonna tähtsaim vanem. Suuremate retkede puhul moodustasid maakonnad omavahel liidu, siis tulid arvesse ka teiste maakondade malevad ja nende vanemad.

Rannaäärsed elanikud jagunesid sadamkondadesse, kes ühiselt üritasid meriretki. Sadamkonnad omakord jagunesid laevkondadesse, kes ühiselt ehtasid, varustasid ja mehitasid laevu. Eestlaste laevandus pidi olema tol ajal kaunis kõrgel, kuna nad üritasid kaugemaid meriretki, mis ulatusid kuni Taanini ja rahvatraditsiooni järele sealt isegi kaugemale. Norra viikingid olid oma laevadel esimesed Ameerika avastajad. Kuna eestlaste kokkupuuted norrallastega olid otsesed ja tihedad, siis pole põhjustamata, et eestlased oma meresõidu kultuuris olnuks neist taga.

XI sajandi lõpul ja XII sajandi kestel võtavad eestlased ette pikemaid tasu- ja rüüsteretki Skandinaavia aladele, nagu Ojamaale, Ölandi saarele, isegi Taani randadele ja otse üle mere Rootsi ranna-aladele. Suurimaid üritusi tehti aastal 1187 Sigtuna, Rootsi pealinna jõulise ründamise ja hävitamisega. See ei olnud enam rüüsteretk sõna harilikus mõttes, vaid see oli ühtlasi Läänemerele võistleva vaenulise riigi mere operatiiv-baasi kaubandusliku ja riikliku keskuse hävitamine.

Olav Tryggvepoja saaga mainib, et juba X sajandi lõpul, kui Skandinaavia oli veel merel kaunis tugev, hakkasid eestlased Soome lahel peremeest mängima. On loomulik, et nende mõjuvõim tõusis järgmiste

sajandite jooksul, kuna skandinaavlaste mõju üha vähenes. Eestimaad läbisid tähtsad kaubateed läänest itta, mistõttu eestlased võtsid kaubandusest elavalt osa ja Eestimaa muutus jõukaks. Näiteks ugandi-eestlased maksid kord Otepää kindluse eest venelastele lunarahana 400 marka, see on umbes 200 naela hõbedat. Kuna hõbe ei olnud ei kodumaa ega ka lähemate naabermaade vara ja selle hind oli väga kõrge, siis peame ütlema, et iseseisvusaja lõpul kuulus Eesti rikkamate maade hulka. See oli kuulus eesti viikingite aeg, mis on kandunud kaua edasi rahva traditsioonis ja jätnud tähelepanuväärseid märkeid naaberrahvaste kroonikatesse ja saagadesse.

*

Kuid see soodus konjunktuur Balto-Skandias muutus varsti ja muutus nii põhjalikult, et eestlased pidid sellele ohverdama oma iseseisvuse. Vaatame nende olusuhete muutumist lähemalt.

Novgorod, mis oli riikliku keskuse Kiievisse siirdumise järele jäänud kaunis nõrgaks, kõveneb XII sajandil tunduvalt ja venelased võtavad ette Eesti aladele kaunis tihedaid rüüste- ja vallutusretki. XII sajandi jooksul on neid toimunud kümme-kond, kuid maa püsiva vallutamiseni ei ole nad jõudnud. Novgorodile alluv Polotski vürst levitas küll oma võimu üle lettgallaste ja isegi üle väina liivlaste, kes olid talle maksukohuslased. Ka Leedu, lätlaste lõunanaaber, muutub tugevamaks ja tema üritused nii röövimise- kui vallutussihiga põhja poole muutuvad sagedamaks.

Saksamaa oli jõudnud lõpule XI ja XII sajandil Põhja-Saksas asuvate vendide koloniseerimisega. XIII sajandiks ulatas see juba kuni Visla jõeni, haarates oma võimkonda kaubanduslikult tähtsa Visla suudme.

Skandinaavia oli üle saamas oma sise- misest kriisist. Seal kujunesid tugevamad dünastiad, kes surusid alla üksikud maakondlikud vürstid ja löid tugevad keskused välisteks üritusteks. Veel kaugemad üld-euroopalise tähtsusega sündmused muutusid meie muistsele iseseisvusele saatuslikuks. Nimelt XI sajandil algas äge võitlus Rooma paavsti ja keisri võimu vahel. Paavst alistas keisri ja kuulutas oma võimu laiendamiseks ning kindlustamiseks ristisõja Palestiina vabastamiseks muhameedlaste vastu. XIII sajandiks oli ristisõdade ettevõtte täielikult äpardunud. 1187. a. langes Jeruusalemm tagasi muhameedlaste kätte ja taasvallutada ei jõutud teda enam kunagi.

XIII sajandi alguks, kui paavsti toolile asus võimsamaid paavste Innocentius III, oli Euroopa rahvastik muutunud juba kaunis tihedaks. See oli ristsõdade tõttu tugevasti militariseerunud; elukombed, võitlusviisid ja suhtumine naabreisse oli muutunud tooreks. Võttes ristiusu kandvaks ideeks või sõjaliselt motoorseks jõuks, otsis selline militaristlik ühiskond nüüd Palestiina asemel uusi sihtkohti. Selleks sihtkohaks osutusid Baltimaad ja Soome. Nimelt ristiusul, nagu kõigil uutel fanaatilistel ideedel, oli omadus end lõpmata laiutada ja püha risti nimel hävitada eest kõik takistused alistada maad ja rahvad ning panna end maksma.

Eestlaste seljatagune Venemaa oli juba ristiusustatud. — Skandinaavia oli väga pahane Baltimaa paganatele, kes teda tülitasid oma rüüsteretkedega. Eestlased, lätlased, liivlased ja leedulased olid aga veel ristiusustamata ja nende maade vastu algaski verine ja fanaatiline ristsõda, peamiselt saksa kolonistide, kaupmeeste algatusel. Ühe sõnaga, Baltimaade vallutamine ei olnud midagi muud, kui ristsõdade kaudu saksa kolonisatsiooni levitamine eestlaste, liivlaste ja lätlaste eluruumi üle. Lähtekohtadeks asutati omad kindlad keskused. Baltimaade tarvis sai selliseks keskuseks Bremeni peapiiskop Lübeki sadamaga, Skandinaaviale — Lundi peapiiskopkond Lõuna-Rootsis. Viimasele asutati abiks varsti Upsala piiskopkond. Kaks viimast juhtisid ristiusustamist Soomes, esimesed — Bremen, Lübek ja Hamburg — ristiusustamist Baltimail.

Aastal 1154 viidi rist esmakordselt soomlaste aladele Aura jõe suhu ja kinnitati seal praeguse Turu linna kohal. Vähehaaval algas Soome ristiusustamine, millise ülesande täitis Rootsi suuremate jõupingutusteta.

Peame ikkagi teadma, et ristiusustamine sisulises mõttes, ükskõik kus see ka toimus, ei olnud midagi muud, kui teatud üldidee alusel mõne rahva või riigi poliitilise kui ka majandusliku mõjupiirkonna laiendamine. Kes ristiusustas, see vallutas ka maa. — Nii siis räägime pigem juba maa vallutamisest.

Meie oleme teinud mõnigi kord etteheite, miks ei suutnud meie esivanemad kaitsta oma iseseisvust. Nüüd hinnates selleaegseid vallutustegureid ja geopolitilist asendit me peaksime imestama, et nad üldse suutsid nii kaua ja nii vapralt seista vastu kõigile pealetungijaile.

Miks kaotati esimene iseseisvus?

Põhjusi oli palju; tahan nimetada vaid tähtsamaid. Meie esivanemate vastu ei sõdinud üks riik ega rahvas, vaid terve Euroopa, kes oli organiseeritud ekspansivse katoliku usu idee ümber. Meil ei olnud liitlasi, kuna vastaseks oli meil terve Lääne-Euroopa, alates sakslastega, lõpetades mõningate prantslastega, itaallastega ja kogu Skandinaaviaga. Venemaa meie seljataga taotles neidsamu sihte, mis Roomast juhitavad ristsõdijadki, olgugi viimastega koordineerimatult. Meie lõunanaaber — lettgallased või idalätlased — alistusid sakslastele meeeldi, andsid oma vabadused käest mõõgahoobita ning isegi aitasid vallutada liivlasi ja hiljem ka eestlasi. Ka oli vallutust juhtiv Riia piiskop Albert oma ülesannetes väga andekas. Ta oskas kohapeal kasutada üksikute rahvaste vastolusid, oskas neid nõrgendada omavahelistes võitlustes ja hiljem kasutada üksteise vallutamiseks. Ta mõistis ka suurimal määral kasutada ära paavsti volitusi ja üldse ristsõja ideed. 14 korda tõi ta isiklikult ristsõdijaid Baltimaille ning sai igal kevadel värskeid jõude ristsõdijate näol.

1200. kuni 1208. a. vallutati ja ristiti liivlased, Lettgallia ja Sempallia lätlased. Nüüd võis alata rünnak eestlaste vastu. Eestlaste vallutamine kestis 1208. kuni 1227. a. See oli suurim, raskeim ja heroilisem võitlus, mida on pidanud oma vabaduse kaitseks üldse Läänemere Soome hõimud. Mainime siin ka seda, et Soome alistus Rootsile, kui nõrgalt asustatud maa, väga kergesti.

Eestlased pidid ju jääma alla, kuna nende relvastus oli nõrgem Lääne-Euroopa omast. Viimane oli seda täiendanud ristsõja kogemuste põhjal kiiresti. Neid täiendus ei suutnud meie rahulikul teel nii ruttu üle võtta, kuigi meie küll arenesime selle 19-aastase võitluse kestel relvatehnikas märkimisväärselt palju. Ka olid eestlaste jõutagavarad piiratud ja vaenlane püüdis sihilikult enne hävitada meie jõuresursid. Lugematu rööv- ja hävitusretkedega — nõrgestati meie tagala, kihelkondade viisi tapeti maha rahvas, viidi ära kari, külad muudeti suitsevaiks varemeks ja kui nii kõik oli hävitatud ja vastupanu raugenud, asus preester külla, rist käes ja kuulutas armulist ning heldet Kolmainust Jumalat, kastis ise või laskis külavanemal kasta järelejäänud inimesi pühitsetud veega, lõi risti püsti keset küla vallutamise tunnuseks ja läks edasi. Võib oletada, et umbes 150—180.000 elanikust jäi pärast vallutamist järele vaevu kolmandik.

II. Vana-Liivi konföderatsioon ja selle langemine.

1. Vana-Liivi siseolud.

Eestimaa vallutustaktikas rääkis omajagu kaasa Saksamaalt siirdunud rüütlike isiklik toorus, mis oli kujunenud välja seal Welfide ja Hohenstaufide dünastiate vahelises kodusõjas.

Baltimaist läksid Saare-, Lääne-, Järva-maa, Lõuna-Eesti, Läti ja Liivi alad Saksa valduspiirkonda, Tallinn ühes Harju-, Virumaaga — Taanile. Sellega läks Baltikum tervelt Lääne-Euroopa kultuuritsükklusse. Kui Saksa kolonisatsiooni piiriks oli X sajandil Läänemere lõunakallastel veel Elbe jõgi, siis XIII sajandi esimese veerandi lõpuks oli see tõstetud Narva jõe, Peipsi järve ja Piusa jõe joonele. Eestimaa looduslikud piiritõkked Läänemeri, Soome laht, Narva jõgi, Peipsijärv ei suutnud teda sellise tugeva vallutaja vastu kaitsta. Geopolitiiselt võttes ei muutunud Eesti aladel midagi peale iseseisvuse kaotamise. Talle jäid pretendentideks samad ahned naabrid, kes tal iseseisvusajalgi olid tihti käinud kosjas; idas Vene, lõunas Leedu ja Poola, üle mere Taani ja Rootsi ühes Soomega. Nende naabritega tulebki Liivimaal hiljem võitlus elu ja surma peale.

Väga tähtsaks abijõuks Liivimaa vallutajatele tuli 1230. a. Njemani ja Visla jõe vahelisele alale Palestiinast Teutoni või nn. Preisi vaimulik ordu, mis omas samasugused vallutamise ja kristianiseerimise sihid, kui piiskop Alberti poolt 1202. (1204.) a. asutatud Liivi mõõgavendade ordu. 1237. aastal ühinevad mõlemad ordud „paganate“ vallutamiseks ja ristiusustamiseks.

Balto-Skandias kerkib esile veel eritegur, mis seab Vana Liivimaa ka majanduslikult Põhja-Saksamaa ja Skandinaaviaga. Nimelt Jeruusalemma ja üldse lääneeuroopa valdusalade langusega pühal maal langeb kõvasti Vahemere kaubandus. Selle asemel tõuseb nüüd intensiivselt esile Läänemere kaubanduspiirkond. Selle piirkonna tugevamaks linnadeviisi organiseeritud jõuks saab XIII sajandi keskel esiletõusev kaubalinnade liit Hansa. Kui viikingite ajal ida ja lääne kaubanduslikeks varade vahendajateks olid skandinaavlased ja eestlased, langeb nüüd seesama ülesanne Põhja-Saksa, Skandinaavia ja Liivimaa Hansa liiduks organiseerunud linnadele. Nii ei muutunud ka majanduslikud suunad ja sihtkohad. Ühtlasi sai Hansa kaubalinnade

liit Liivimaa suuremaks toetusteguriks teiste võistlejate vastu.

Hansa liit aga langeb XVI sajandi keskel Ameerika avastamisega ja uute kaubandusteede ning turgude leidmisega. Nüüd omakorda langeb Läänemere majanduspiirkond oma esitähsuselt ja tekib uus maailma-majanduse piirkond Põhjamere ja Atlandi ookeani Euroopa kallastele.

Samal ajal toimus Euroopas riigivormide ümberkujunemise protsess ja see saigi saatuslikuks Vana-Liivi konföderatsioonile. Pärast Eesti iseseisvuse kaotamist kujunes Liivimaal seesama sotsiaal- ja riikspoliitiline seisukord, mis oli keskajale omane mujal Euroopas. Nimelt sunnismaisus oma feodaal süsteemiga väga nõrgalt üksteisest sõltuva, õhukese, sakslastest koosneva valitseva kihi konföderatsioon. Piiskopkonnad, ordukäskijad, maakondlikud rüütlike korporatsioonid ja Hansa liidust sõltuvad linnad elasid igaüks oma ette, kujundamata mingit kindlat keskvoimu.

Niikaua kui sakslased püüdsid Liivimaalt tungida edasi itta ja lõunasse, oli nende kindlaks keskuseks orduvõim. Välja tungida neil ei õnnestunud. 1242. a. löödi nad tagasi Mehikoorma lahingus venelaste poolt, 1236., 1260. ja 1261. a. löödi neid põhjalikult leedulaste poolt Saule, Durbe ja Lenewardeni lahingutes. Nüüd see sõjaline jõud, mis varem suunati eestlaste vallutamiseks ja hiljem Baltimaalt väljatungimiseks, rakendati sisetülideks. Piiskopi, Riia linna ja ordu, hiljem ka piiskopkonnade vaheline kestav võitlus muutus kodusõjaks, kus ei olnud häbi otsida liitlast ei Leedu paganate ega Ojamaa mereröövlite seast. Maa peremeeste sakslaste muretu ning toores omapead elu langetas nende kõlbelise jõu, võitlusmoraali ja riikliku ühistunde. Jäid vaid omavahel purelevad, nõrgalt seatud maakondlikud keskused. Selle asemel aga kujuneb ja tõmbub pikkamööda koomale raudne rõngas ümber Vana-Liivimaa.

II. Liivi konföderatsiooni langemine.

Nagu eestlaste iseseisvuse kaotamine ei toimunud ühe riigi vallutuse läbi, vaid oli nagu üteldud, organiseeritud katoliikliku Euroopa ettevõtte — niisamasuguse saatuse osaliseks langeb ka Liivi konföderatsioon.

Venemaa viskas XIII sajandil oma raskuspunkti Kiievist Moskvasse, kus algas Venemaa kogumine. XV s. lõpul heideti tatarite ülemvalitsus. Ivan III, Vassili III

ja tsaar Ivan IV valitsuste ajal toimus Venemaa osade liitmine Moskva suurvürstiriigiga. Feodaalid sunniti sõnakuulmisele ja Joann IV võis kasutada juba absoluutset monarhi võimu.

Venemaa ei omanud siis meresid. Kui oli kõrvaldatud tatarite valitsus, jäid need Lõuna-Venes ikkagi peremeesteks. Läänemerest oli ta Liivi ja Rootsi valdustega eraldatud. 1558. a. võtab Joann IV üles Baltimaade vallutamise aktsiooni.

Skandinaavia oli liitunud 1397. a. Kalmaru unioonis ühiseks poliitiliseks tervikuks võitlemiseks Hansa ülivõimu vastu. XVI sajandi algul Rootsi irdub unioonist ja kujuneb Vaasade dünastia all tugevalt kesken- datud võimuga kuningriigiks.

Leedu ja Poola ühinesid 1386. a. nõndanimetatud „Varssavi pulmas“, kus leedu vürst Jagello nais poola printsessi Jadvigi, moodustades Poola-Leedu personaal-uniooni. Unioon tekkis võitlemiseks pealetun-

giva Teutoni või Preisi ordu, Venemaa ja tatarite vastu. See unioon annab varsti häid tulemusi. 1410. a. lüüakse puruks Preisi ordu väed Tannenbergi lahingus. 1466. a. Torni rahuga läheb Preisi ordu Poola-Leedu vasall-riigikeseks. Need tugevad naabrid hakkasid kõik pretendeerima Liivimaale.

Liivi konföderatsioonil ei olnud kriitilistel momentidel kuskilt abi loota. XVI sajandi keskel oli Hansa liit lootusetult lan- gemas, Preisi ordu alistatud Poolale, Saksa rahva pühas Rooma riigis möllas kodusõda, mis sai alguse Vestfaalia rahuga 1648. a. Nii astus Balti konföderatsioon sõtta Vene vastu 1558. a. üksinda, kõlbeliselt laostununa ja nõrgana. Oli selge, et ta seda võitlust ei suuda viia võidurikka lõpuni, vaid antud tingimusil pidi tulema võistlejate vahel ja- gamisele.

(Järgneb.)

Bibliograafia.

Kas sõjalised operatsioonid Saksamaa ja N.Venemaa vahel on võimalikud ?

(Avaldatud „Figaro's“ aprillil 1936.)

Kindral Niessel.

Saksamaa ja N. Vene valitsused, kasu- tades mõjustusabinõuna ohtu, mida nad vastastikku teine-teise vastu lanseerivad selleks, et õigustada nende maade relvastu- mises äärmiste võimetenä arendatud aktiiv- sust, oma rahuaegse elavjõu suurendami- seks ja modern materjalosa soetamiseks.

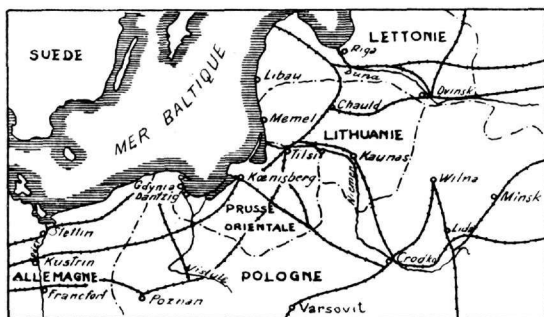
Tegelikult pole see muud kui paljas ette- kääne, mis nendes kahes riigis kasutatakse harjumuseks saanud moondamise ja prop- aganda võttena. On väga hästi teada, et tegelikult sõjalised operatsioonid nende kahe riigi vahel pole võimalikud, sest neil pole ühist riigipiiri, kui mitte riigid, kes neid eraldavad, ei koaleeru ühega või tei- sega nendest või vähemalt on nõus nende vägesid läbi laskma oma territooriumilt, mis aga oleks ohtlik, sest sõjategevus kan- takse siis üle nende territooriumile. Ükski vahepealsetest riikidest ei soovi võtta oma peale seda riski ega näha enda juures maa- ilmarevolutsiooni mõttega häälestatud N. Vene klassisõjaväge.

Poola ei ole mitte varjanud mõtet, et tema pole nõus laskma läbi ei saksa ega vene sõjavägesid, isegi siis, kui nad oleksid tema liitlased. Poola omab 30 jalaväe- diviisi, rääkimata militariseeritud piiri- valvest ja kütiseltsidest, mis on niisama kergesti mobiliseeritavad kui aktiivarmeegi. Tähendab, siin tuleb kaks korda kaaluda, enne kui minna rikkuma Poola neutrali- teeti.

Leedul pole ühist piiri N. Venega. Enne kui N. Vene väed Leedusse jõuaksid, peak- sid nad Poola või Läti neutraliteeti rik- kuma. Lätist läbimineku N. Vene vägede kasutada jääks ainult kaks umbes 500 km pikkust raudteed: üks läbi Riia—Liibavi Meemelini, teine Dvinskist Shauli ja Til- sitini, mida ta võiks kasutada vägede va- rustamiseks. Pealegi need teed ei vii mu- jale kui Ida-Preisimaale. Sama seisukord tekib ümberpöörduvalt olukorras, kui Saksa sõjaväed tahaksid läbi minna Leedust. Siia juurdelisatud skeem nr. 1 näitab seda

selgesti. Lisame veel, et teedevõrk on siin väga vaevaline ning peaaegu läbipääsematu kevadel ja sügisel.

Lõuna-Poolamaal olukord on veel palju raskem. Ka see ei anna midagi, kui Rumeenia, kes eraldab N. Venemaad Tšehhoslovakkia piiri idanurgast, laseks läbi vene väed oma territooriumilt. Selle pikkus kuni Böömimaa põhjapiirini on 1300 km. Skeem nr. 2 näitab, et seal on ainult üks raudtee:

Skeem nr. 1 ja 2.

Tiraspol, Chisinau, Jassy, Campolung, Garii Mari, mis võimaldab siduda Szoelles'i Tšehhoslovakkia territooriumil. Selle raudtee läbilaskevõime on väga väike, sest Karpaatide piirkonnas ta sõidab ainult poole rongikoosseisuga. Kuni Kosice'ini see raudtee läheb piki Ungari piiri, mis suurendab tema kasutamise ohtlikkust. Teedevõrk selles raudtee piirkonnas on ka nõrk.

Arvesse võttes N. Vene mobilisatsiooni aeglust, raudteede nõrka seisukorda, tuleb arvata, et kulub ära vähemalt kaks kuud, enne kui aktsioon läbi Leedu annaks end tunda. Igasugune kiire vedu ja suuremate jõudude transport läbi Rumeenia on absoluutselt võimatu, isegi siis, kui Rumeenia sellele suhtuks heatahtlikult. Kui ta aga sellele vastu seisab, siis ta oma 24 diviisiga, mis tal käsutuses, teeks selle operatsiooni veelgi küsitavamaks.

Ülaltoodust selgub, et konflikt maavägede vahel on võimalik ainult väga raskete rahvusvaheliste komplikatsioonide korral ja igal juhul võib aset leida alles pikkade

nädalate jooksul ning väga rasketes varustamise tingimustes.

Merel N. Vene laevastik on praegu väljaspool seisukorda, et võiks olla juttu tema teotsemisest Saksa laevastikuga. Tänu Saksa-Inglise merepaktile juunis 1935, saksa laevastiku ülekaal suureneb kiiresti ja takistamatult. Kuid Saksal pole võimalik siin seda ülekaalu kasutada, sest ainus punkt, kus ta võib N. Venet merelt tabada, on Soome laht, mille kaitse on kergesti korraldatav veevaluste miinidega. Pealegi meri külmub siin kinni 3 kuu jooksul aastas.

*

Jäeb üle lennuvägi. N. Vene omab pommilennukeid tuhande ümber. Saksamaal on neid praegu vähemalt 600.

Kuid Poola ei lase nende maade lennuväljal lennata üle oma territooriumi, samuti nagu ta ei lase läbi nende maavägesid. Muuseas Poola territooriumi laius, mis on umbes 800 km idast läände, paneb sel teel võimalikud pommitused raskesse olukorda. Üle Poola territooriumi lennates on vastaste pommilennukid juba oma lennuraadiuse lõpul.

Õhuteed üle Läti või Poola (Vilno piirkond) ja Leedu on 400 km pikad ja toovad välja ainult Ida-Preisimaale, kuid mitte Saksa elulistesse osadesse. Lõunas on vaja väga mägise maastiku kohal teha 1300 km, et panna N. Vene lennuväge tegevusvalmis. Kuni Karpaatidest väljumiseni pole enam kui kaks maandumisvälja: üks Cluj's — Rumeenias ja teine Kosice'as Tšehhoslovakkias. Põhja-Böömimaal pole ühtegi lennuvälja, mis võimaldaks vastu võtta 1000 N. Vene pommilennukit.

See, mis me märkisime juba olemasoleva raudtee- ja maanteevõrgu kohta, näitab, et niisuguse lennuväe massi varustamine laskemoonaga ja tagavaraosadega on praktiliselt teostamatu. Järelikult, loota tarbekorras N. Vene lennuväe kiire ja tõhusa abi pääle pole Tšehhoslovakkiale muud kui ainult meelitus.

*

Nüüd jätame oma lugejate mureks otsustada, kas Prantsusmaa võib oodata N. Venelt mingisugust praktilist abi Saksamaa idapiiri vastu Prantsuse ja Saksa sõjalise konflikti puhul.

*

Autor nähtavasti pole hästi tuttav Balti riikide raudteevõrguga ja on seda tegelikust nõrgemana kujutanud. Kuni Džüna

jõeni Pihkva järve ja Poola piiri vahelt viivad Venemaal 4 raudteed (vaata skeem nr. 3).

1. Pihkva, Valga, Riia;
2. Ostrov, Gulbene, Plavinas, Riia;
3. Velikie-Luki, Rezekne, Krustpils;
4. Vitepsk, Daugapils, nendest esimene läheb läbi Eesti territooriumi.

Düüna ja Niemani vahel on aga kolm teed:

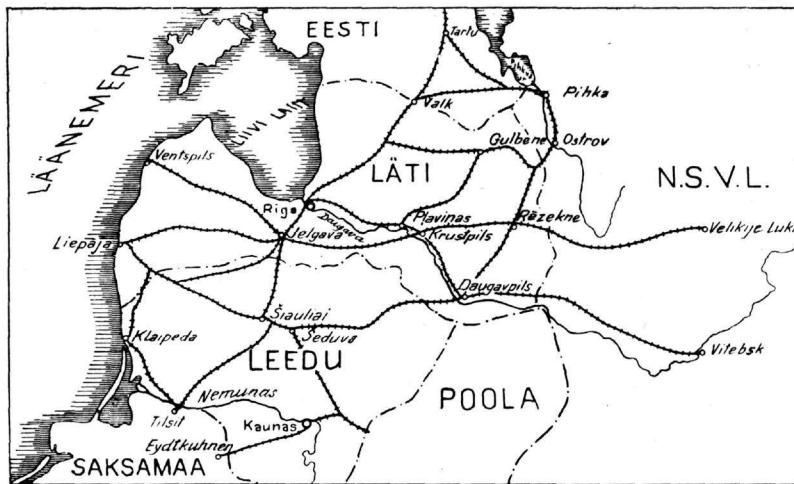
1. Riia, Jelgava, Liepaja, Klapeida;
2. Krustpils, Jelgava, Šiauliai, Tilsit;
3. Daugapils, Seduva, Kaunas, Eidkunen.

Lõunapool Düünat esimene ja teine tee läbistavad küll mõlemad Jelgava sõlme, kuid see sõlm suudab läbi lasta kahest suunast tulevaid ronge. Siin esineb aga üks teine raskus, mida autor jätab mainimata, ja see on, et kõik kolm raudteed Riia, Jelgava ja Seduva punktidest põhjapool on Ida-Euroopa raudtee laiusega ja lõunapool Lääne-Euroopa raudtee laiusega, mis nende raudteede läbilaskevõimet tunduvalt vähendab.

Mis puutub maanteevõrgusse, siis pole teede praegune seisukord ka nõnda halb, nagu seda autor kujutab. Et maanteede vastupidavus on nõrk ja halvemas seisukorras on teed märjal aastaajal, s. o. kevadel ja sügisel, on õige, kuid läbipääsematud sõjalise operatsiooni mõttes nad ka ei ole.

Ka Tšehhoslovakkia lennuväljade suhtes on autor asunud väga tagasihoidlikule seisukohale, näidates, et Põhja-Böömimaa lennuväljad ei suuda ükski 1000 N. Vene pommilennukit vastu võtta. Ka selle väite juures tuleb märkida, et kui N. Venel üldse on 1000 pommilennukit, siis ei saa ta Tšehhoslovakkia abistamiseks neid kõiki tuua Böömimaale, vaid sellest arvust ainult osa. Teiseks pole sugugi vajaline, et kõiki N. Vene poolt appisaadetud lennukeid peaks mahutama ära üks lennuväli. On selge, et toodud lennuväelise abi korral tekivad teatud raskused, kuid need raskused näivad olevat vähemad, kui seda artikli autor ette toob.

Artikli autori poolt toodud mõtted Saksa ja N. Vene sõjaliste operatsioonide võimaluste kohta on huvitavad, aga neid tuleb võtta vastavate korrektiividega, et mitte

Skeem nr. 3.

näha asju halvemas valguses, kui nad on tõepoolest.

—mp.

POOLA.

„WIARUS“ nr. 10/11.

Maaväe, mereväe ja piirivalve korpuse elukutseliste allohvitseride korpuse häälkandja. Eesti iseseisvuse 18. aastapäeva erinumber.

Rahvaste lähendamiseks, üksteise mõistmiseks ja hindamiseks on tänapäeva ajakirjandus üks võimsamaid tegureid. Eriti väärtuslikud selleks on erinumbrid, paratamata vältimusega, rikkalikkude illustratsioonidega ja õiglaste, südamest tulevate väljendustega. Neis nõudeis suure töö on teinud Poola sõjaajakiri „Wiarus“, lastes välja Eesti erinumbri 68-leheküljelises kaustas eesti ja poola keeles, ühes kunstimaitseliselt valitud illustratsioonidega.

Juba esimene pilk kaanele, mis kujutab Pikk-Hermanni torni ühes Toompea vanakindlusega ja Eesti vapiga sügavtrükkis — jätab imposantse ja jõulise mulje. See esimene mulje manab esile sügava lugupidamise poola sõjameeste mitmekülgse vastu, kes oskavad teed leida meie hinge oma otstarbeka valikuga ja suure tähelepanelikkusega.

Lehekülg lehekülje järgi lähendab Eesti ja Poola sõbralikke suhteid. Eestlane või poolakas, kes sirvib seda ülihuvitavat žurnali, peab tunnustama, et siin teostub kahe sõjaväe südamlilik käepigistus täis otsekohesust ja sõprust. Seda võimaldab eriti kahe kaitseväge, Eesti ja Poola, elunähete

röõbik esitamine ja kahe keele kasutamine. Kõike, mis puutub poola kaitseväge ellu, loeme eesti keeles, samuti eesti sündmustiku mõistmine on võimaldatud poolakaile poolakeelsete artiklitega.

Kaleidoskoobiliselt lastes silmade eest mööda libiseda „Wiaruse“ lehekülgi, saame kokkuvõttes järgmise pildi:

Poola ja Eesti ülevaatlilikud kaardid ühes röõbsete lühikirjeldustega annavad maateadusliku üldpildi Eestist ja Poolast. Neid maid juhivad jõulised riigimehed — riigipead K. Päts ja J. Moscicki, kellede energilisest illest kajastub oskus ja tahe koondata endi ümber teoinimesi ja luua usaldusõhkkonda.

Marssal Pilsudski ja kindral Laidoner on Poola ja Eesti suured sõjamehed, kellede selge ning otsustav pilk esitatud ülesvõtelt pakub parima tõenduse nende meeste suurusest ja väärtusest, mis toodud juuresolevais kirjutustes.

Järgneb poola ja eesti kaitsevägede juhtivaid jõude, nagu kindralid Rydz-Smigly (kindralinspektor), Lill, Kasprzycki (kaitseminister), Reek, Stachiewicz (peastaabi ülem) ja kirjutisi ning illustratsioonid poola ja eesti kaitsevägede sünnist ja arengust. Kaitsevägedega tutvutud ja lastud defileerida mõlema riigi mitmesuguseid väeliike vastavalt illustratsioonidel, jõuame järgmise väärtusliku artikli juurde, mis käsitleb Poola-Eesti suhteid. Kuusteistkümmend lehekülge huvitavat ajaloolist materjali kokkurehutatult, kuid harukordse selgusega ja sinna juurde sündmusi illustreerivaid pilte alates 1930. a. — annab mõlemale rahvale selge ning veenva tõendise, et Poola ja Eesti on ajaloo vintsutustest omandanud üksteise mõistmise. Sellest tekkinud loomulik sümpaatia ja teineteisest arusaamine isegi aegadel, mil mõlema riigi võitlevad väed Vabadussõjas kokku puutusid oma tiibadega (pärast Dünaburgi vallutamist — vt. „Wiarus“ lhk. 26), rahuaastail järgnenud sagedased kokkupuuted ja külaskäigud on meid teinud üksteist usaldavateks sõpradeks.

Sellele järgneb ülevaade eesti ja poola allohvitserkondade elust ja tegevusest, milleline koos illustratsioonidega kokku 10 leheküljel annab ümmara ülevaate nende korporatsioonide väärtusest kaitseväge kasvatus ja väljaõppe alal.

Järgnevad artiklid Petseri põhjalaagrist, Eesti kaitseväe osast spordis ja eesti ning poola naiste osast sõjas ning rahus. Viimane artikkel näitab, kuidas mõlema maa naised ei tõmbunud tagasi ka aktiivsest tegevusest vaenuväljadel, kui oli

küsimus vabadusest ja iseseisvusest. Puht kaitseväeline ülevaade lõpeb kahe episoodiga Eesti ja Poola vabadusvõitlusest. Esimene iseloomustab meie „seitsmendat soomusrongi“, s. o. improviseeritud soomusdresiina võitlust vaenlaste soomusrongiga, teine näitab poola 33. rügemendi kahe pataljoni kangelaslikku võitlust 4. juulil vene kahe ja poole diviisi vastu enne Varssavi läbimurret.

Lõppeks leiame siit ülevaate piirivalve ja kaitseväestiku elust ja kaitseväelisi nalju.

Sulgedes käsitletud ajakirja numbrit, peatub pilk viimasel kaaneilustisel — Krakovi katedraalil. See on poola rahvuslike mälestisesemete varasait, kus aset leidsid ajaloo kestel suured pidustused, Poola kuningate kroonimised ja matused. Sinna paigutati ka Poola esimese marssali Pilsudski põrm 18. mail 1935. a.

Selline on lühike läbilõige väärtuslikust tööst, mida teinud Poola allohvitserkonna häälekandja eesti ja poola kaitsevägede lähendamiseks ja meie iseseisvuse 18. aastapäeva tähistamiseks. Meil on raske sõnades väljendada oma tänutunnet tehtud töö ja ülesnäidatud tähelepanu eest. Kuid kogu eesti kaitseväge võib siinkohal oma häälekandjas kinnitada, et meie surume tänuga kätt poola armee ilusa algatuse eest ja asetame oma kodudes „Wiaruse“ aukohale kui eesti-poola kaitsevägede sõprusühendi.

„PRZEGLAD WOJSKOWO TECHNICZNY“ detsember 1935.

Okastraattõkete tähtsus välikindlustustes ja rünnak okastraadiga tõkestatud asukohtadele (positsioonidele).

Kapten Chlebowski ja major K. S. dipl. Rzepecki artiklite kokkuvõte.

Kõikide riikide jalaväe osad on väljaõpetatud peamiselt kohtamislahingu vormis. Pealetungil, mis on jalaväe teotsemise peamiseks vormiks, peab ta püüdma jõuda käsitsivõitluseni. Rünnak on pealetungi kulminatsioonipunktiks, kus vastaste vaimsed ja füüsilised pingutused tõusevad kõrgeima astmeni. Kui ei peaks pealetung jõudma käsitsivõitluseni, selle sõna tõsisel mõttes, siis on murdunud ühe poole moraalne jõud.

Et kindlustada oma moraalsel jõudu, ümbritseb kaitseja oma asukohad okastraadist tõketega. Okastraat peatab ründajat

teatud aja vältel ja võimaldab tule koon-
damist, mis raskendab jõuda kaitsjateni ja
mis ühtlasi murrab ründaja moraalse jõu
ning tõstab viimast kaitsjates.

Okastraadi tähtsus sai üldise tunnustuse
osaliselt juba Maailmasõja ajal. Pärast sõ-
ja lõppu on kõigjal pandud suurt rõhku
traadi kasutamisele. Tagajärjed, mis saavu-
tatud okastraadi kasutamisel, püüded, mis
väljendatud vastavates määrustikkudes ja
mis sisse võetud mõnesse taktikalise ülesan-
de lahendamisse mitmesugustes sõjavägedes,
veenavad, et peagu kõik välikindlustused,
mis ehitatakse mõne tunni jooksul liikuv
sõjas, tulevad tõkestada okastraadiga. Nüü-
disaja liiklemise- ja veovahendite abil vas-
tavate materjalide kohaletoimetamine ker-
gendab märksa seesuguste ajutiste tõkes-
tiste ehitamist.

Okastraattõkete ehitamise suhtes rahu-
ajal tuleb alla kriipsutada seda, et selle
tähtsa kaitsevahendi kasutamise alal jäta-
vad palju soovida just noored ohvitserid,
kes pole osa võtnud ei Maailma- ega Vaba-
dussõjast. Teoreetilistel õppustel liivakastil
ja kaardil minnakse traattõkete küsimusest
üle pealiskaudselt kas aja puudusel või
tähtsuse alahindamisest.

Teiseks tähtsaks küsimuseks on okas-
traadiga tõkestatud kindlustuste ründamine
ja vallutamine.

Allpool katsume sellest küsimusest üle-
saamiseks selgitada ründamise ja valluta-
mise tehnilist külge.

Pärast maailmasõda Lääne-Euroopa sõ-
javägedes koostatud määrustikud näevad
ette kaks moodust okastraattõkete valluta-
misel ründava jalaväe abistamiseks:

— suurtüki ja miinipilduja tulega traat-
tõketesse lõhutud mulkude kaudu,

— otseselt ründavate tankide poolt lõ-
hutud mulkude kaudu.

Need kaks moodust näitavad Maailma-
sõja lõpetanud sõjavägede vaateid, mee-
olu ja laskevahendite ning sõjavarustuse
hinnangut tollel momendil. Ja seda seepä-
rast, et need sõjaväed olid kurnatud äärmu-
seni, nõrkenud vaimselt, kuid toetatud
võimsast suurtükiväest ja tankidest. Jala-
vägi oli võimetu omal jõul vallutama traat-
tõkkeid, nagu see sündis sõja esimesil aastail.
See pessimism jalaväe suhtes on kest-
nud peagu viimase ajani. Kuid mõni aasta
tagasi ilmunud uuemates määrustikkudes on
ette nähtud ka juba kolmas moodus ja see
on, et jalavägi ründab traattõkkeid iseseis-
valt või pioneride abil.

Vaatleme neid moodusi järje-
korras.

A. Suurtükitulega ettevalmis-
tatud rünnak.

Poola jalaväe-eeskiri I osa § 204 näeb
ette, et kõige otstarbekohasem mulkude lõh-
kumine traattõkkesse on suurtükituli. Kat-
sed on näidanud, et 20 m laiuse mulgu lõh-
kumiseks on tarvis pidevalt välja lasta 75
mm mürske 600 tk. Mulgu lõhkumiseks ku-
lub 1,5 tundi. (Poola J. E. I § 55). Liikuv
sõjas pealetungil antakse jalaväe pataljonile
harilikult toetuseks kaks patareid. Kahe mi-
nimaalselt nõuetava mulgu sisselõhkumi-
seks peavad nad tulistama 1,5 tundi. Mida
saavutab jalavägi selle hinna eest? Mater-
jalse kulu järele oletades näib, et jalaväele
on avatud tee läbi traattõkete. Kuid see tee
pole veel kaugeltki tasandatud jalaväe läbi-
tungimiseks. Selles mulgus leiame mürsu-
lehtreid ja korrapäratuid okastraattõkke
rususid. Ründaja sõdur jääb nende külge rõi-
vastega kinni, kukub ja sellega tõkestab tee
teistele. Kuid ega vastane pole maganud
sellel ettevalmistamisel. Ta kindlasti tegi
ümbergrupeerimisi ja koondab võimsa tõk-
ketule mulgule, sest selleks oli tal aega 1,5
kuni 3 tundi. Tulemused ei tööta pealetun-
gijale midagi head. See moodus võib jala-
väelt võimaluse rünnata vastast ootamatult
ning alati reedab need punktid, kust kaudu
esmajärjekorras tahetakse läbi murda. See-
ga pole mingit tagatist, et suurtükituli suu-
daks jalaväele põhjalikult tasandada läbi-
murde teed. Suurtükitulega ettevalmistatud
läbimurde teid tuleb tasandada jalaväe noo-
rematel juhtidel oma kaine mõistusega. Sel-
leks on aga tarvis hea teoreetiline ja prakti-
line ettevalmistus juba rahuajal.

B. Rünnak otseselt tankide jä-
rele.

Otsene rünnak tankide järele annab võr-
reldes paremaid väljavaateid kui eelmine
moodus:

— ta võimaldab ootamatult kallaletungi
vastasele;

— ületades okastraattõkkeid tangid pa-
raliseerivad või hävitavad lähemad tulepe-
sad, mille tõttu ka jalaväe rünnak teostub
palju soodsamais tingimuses.

Näib, et tangid on ideaalseks vahendiks
tee tasandamisel jalaväele. Kuid ei pea veel
silmi kinni pigistama ka selle mooduse
puuduste juures. Tuleb arvestada mul-
kude arvu, nende väärtust ja takistust.
Kui arvestame seda, et pataljoni saateks an-
takse üks rühm tanke (tankide arv rühmas
sõltub organisatsioonist) ja pataljoni rinde
laius minimaalselt võib olla üks km, siis
mitu mulku suudavad tangid ta jaoks läbi
murda? Mitu mulku tekib kompanile? Mitu

mulku rühmale? Mulkudest tuleb suur puudus. Tangi poolt läbimurtud mulk on palju vähema väärtusega kui suurtükitlega moodustatud mulk: ta on palju kitsam, traadid pole purustatud, vaid ainult maha surutud. Rahuaegsed katsed on näidanud, et need traadid võivad pärast tankide läbiminekut vahetevahel isegi üles tõusta. See näitab, et ründaja jällegi peab väikesel distantsil sammuma tangi järele. Seda ei võimalda aga viimase aja tangi kiirus. Veel tekib küsimus mulkude vahede kauguse kohta. Kui jaotame tankide vahed võrdseteks, siis sellega lööme segi tangi taktika, mis nõuab, et tangid ründavad tihedalt. Veel ühe selle meetodi puudusena võime ette näha, et pole mingit tagatist selleks, et mulgud üldse sisse murtakse. Seda tuleb arvestada kaalutlusil, et tankidel on samuti kaotused kui jalaväelgi. Rivist väljalöödud iga tank tähendab, et arvestatud mulk ei teki. Seega pole mõnel kompanil ja rühmal üldse võimalust rünnakut ette võtta muidu, kui tuleb tal jooksma hakata rööbiti traattõket sinna, kus õnnestunud läbimurre. See omakorda tekitab jällegi ründajate kuhjumise. Mis on selle tulemuseks, on arusaadav igale. Järelikult — ükski, ka väiksema jalaväe üksuse juht, ei saa olla kindel kavatsatud mulgu sissemurdesse. Kõik see näitab, et jalaväe pataljoni saateks tuleb anda rohkem tanke kui üks rühm.

Väljapääsuks sellest tuleb iga jalaväeüksuse ja väekoondise ülema käsutusse anda varutanke hädakorral sinna paiskamiseks, kus see nõuetav. Seda näeb ette ka N. Vene J. E. § 208, kus öeldakse: „Rünnak ilma suurtükitle ettevalmistuseta võib teostuda ainult suure arvu tankidega“. Jalaväe diviisi normaalseks saateks tuleb võtta üks tangipataljon.

C. Okastraattõkete vallutamine jalaväe võitlusvahenditega.

Möödus peagu kaks aastat veriseist lahinguist Maailmasõjas ja üle aasta sellest, millal mõlemad vastased maa alla kaevusid ja okastraattõkete kindlustusid. Alles siis leiutati tangid ja koondati kolossaalne arv suurtükke ja laskemoona, et süstemaatiliselt läbi murda traattõketest. Kuni tankide leiutamiseni kangelaslik jalavägi vallutas traattõkkeid vahest päris primitiivselt: loobiti tõketele palituid ja kuubesid, laudu ja fašiiine või poeti tõkke alt läbi. Niisuguste kangelastegudega sai hakkama Vene sõjavägi 1916. a. pealetungil, sakslaste jõudude äratõmbamiseks Verdun'i alt.

Mõnikord ergutati jalaväe pöörast vahust veelgi alkoholiga; mõnikord peeti väga

verist ja ohviririkast lahingut seni, kuni vastasel lõppes laskemoon või murdus moraalne jõud, et siis kaevikutesse tormata. Tihti oli juhtumeid, kus traattõkkes vallutati nende puudulikust ehitusest (kas ei jõutud vahekaike sulgeda või olid nad liiga lohakalt ehitatud). Kõik see näitab, et jalaväel on võimalus vallutada traattõkkeid iseseisvalt oma jõuga.

Väärtuslikke näiteid toob sellest „Przeglad Piechoty“ 1933. a. nr. 12, lahinguist Šanghai alt.

Vaatleme mõningaid neist.

Teotsemine toimus veebruarikuus. Näidetes puuduvad ainult päikese tõusu ja loojangu kellaajad. Kirjeldusest nähtub, et mulkude sisselõikamine toimus öösi („kuu oli kaetud pilvedega“). Korraldused pealetungiks olid antud eelmisel päeval enne „eha“. Öö kattel kõik kompanid nihkusid traattõkete lähedusse mõnikümne meetri kaugusele.

Seega kompani saadab välja kolm patrulli à 4 meest allohvitseridest ja vane maist sõdureist (kes vabatahtlikult nõustusid ülesande täitmisele) kolme mulgu sisse lõikamiseks. Vaatamata pimedusele tulistavad hiinlased ägedalt. Patrullide juht n.-lt. kasutab suitsuküünlaid. Kaks patrulli täidavad oma ülesande rahuldavalt ja kaotuseta. Kompani juurest lahkumine ja tagasi pöördumine kestab 20 min. Üks kapraleist jääb maha ja valvab mulke. Kolmas patrull kaotab alul kohe ühe sõduri ega täida ülesannet. Kompani rinde laius oli 100 m, milisel alal suudeti teha kaks mulku — parema tiiva ees ja keskkohal.

Higaši kompani saadab välja kaks patrulli à 5 inimest. Ülesanne täidetakse 30 minutiga käsi- ja suitsugranaatide kattel vastase tule all. Langes 4 inimest, kuid kavatsatud kahe mulgu asemel murti läbi neli 100 m rindel.

Kokku kahest kompanist teotses 23 inimest, neist kaotusi 5 inimest.

Näited annavad meile jalaväe tegevuse aluseid traattõkete vallutamiseks. Jaapani jalaväe edu ei saa siin sugugi panna hiinlaste võitlusvõimete alaväärtusele. Üldiselt on teada, et Šanghais võitlesid parimad hiina väeosad, kes mõistsid valmistada traattõkkeid ja tangitõkkeid ja tagasi lüüa tankide saatel teostatavaid rünnakuid.

Olles teinud kindlaks võimalusi jalaväel iseseisvalt teed läbi murda, vaatleme selle tegevuse väärtust.

Tegevust võib organiseerida väga lühikese aja jooksul. Ainult lõhkeainete laengute valmistamine võtab rohkem aega. Teda võib tarvitada igal maastikul, mida ei saa

öelda tankide ja vahest ka suurtükitule kohta. Jalaväe poolt valmistatud mulgud on harilikult kitsad (ainult kahe naabruses oleva vaia vahe), kuid teoreetiliselt võib neid valmistada igas laiuses. Traatide läbilõikamine sünnib väga raskes olukorras: lamades seljali või kõhuli mõnekümne meetri kaugusel vastase kaevikust. Niisugused ülesanded antakse parimaile sõdureile, võimalikult vabatahtlikele, kes harilikult ülesande täitmisel enamuses hukkuvad. See meetod on jalaväele küll raske ja kulukas, kuid hoiab kokku suurtüki mürske, mille abil edaspidised kaotused vähenevad tunduvalt.

Jalaväe poolt sisselõigatavate mulkudega võib üllatada vastast, ehkki mitte sel määral, kui tankide abil.

Jalaväelase lähenemist traattõkkele võiks vahest kergendada sel teel, et konstrueeritakse ühekohaline kergetank, mille kas või ainult ülemine osa oleks kaetud soomusega ja liiguks seesistuja jalgade jõu abil. See vahend võimaldab kiiremat lähenemist ja on ohutum ning kindlam.

Katsume nüüd väiksemate üksuste juhtide jaoks, kes peavad esimestena ründama traattõkkeid, luua mingisuguse praktilise skeemi vallutamiseks.

Esmajärjekorras tuleb niisugusel juhil oma riba ees asuva vastase traattõkke suhtes kiiresti kindlaks teha selle tõkke seisukord:

— kas kõikide vaiade külge on traat kinnitatud (tihti paistab eemalt vaiade mets, kuid tegelikult pole nendele veel traat kinnitatud);

— kus on läbikäigud patrullidele ja millega need tõkestatud;

— kuidas on traat vaiade külge kinnitatud ja kas see töö on juba lõpetatud;

— kas ja kus on madalad tõkked;

— kas on olemas tangitõkked (kraavid, miiniväljad) ja kas maastik tankidele on soodus.

Niisugust luuret tuleb alata päeva ajal pikksilma abil. Vaatlusel saadud tulemuste põhjal pimedat tulekuga välja saata patrullid, kelle sekka kuuluksid ka pioner- ja tangi-allohviterid.

Järgmiseks tuleb koondada selleks kogu oma tahe, et öö kätte all vastane ei saaks lõpetada poolikuid tõkkeit.

Pimedat tulekuga peavad eelpatrulli piirid oma alla võtma kogu vaatlusvälja kuni vastase traattõketeni ega lubama vastasel mingil tingimusel teha muudatusi tõkkesüsteemis. Tülitada ja väsitada vastast kuni rünnakuni.

Rünnaku eelõöl saata välja patrullid traattõkke läbilõikamiseks. Ülesande määrab kindlaks kompül isiklikult vastavalt rünnaku plaanile. Patrullid olgu varustatud käsi- ja suitsugranaatidega ja suitsuküünaldega. Püssid on isegi liigsed, sest takistavad roomamist ja tööd. Labidad on tarvilikud kaevumiseks tule all. Traadilõikekäärid olgu igal patrulli sõduril. Pioneride osavõtt patrullist on siis tarvilik, kui tuleb teosteda lõhkeainetega. Iga mulgu valmistamiseks olgu eraldi patrull, et ei tuleks traattõkke ees edasi-tagasi sõelumist. Eelpatrulli moraali tõstmiseks tuleb kaevuda kümnete meetrite kaugusel vastase traattõkkest suuremal üksusel või isegi tervel kompanil.

Traatide läbilõikamine sündigu 1—2 tundi enne valge tulekut, et vastane ei suudaks märgata teostatud kahju ja teda korra seada ning võtta ette ümbergrupeerimisi.

Patrulli töö teostub järgmiselt :

Kaks sõdurit lõikavad traate vaiadelt mulgu laiuse ulatuselt, ülejäänud hoiavad traate ja eemaldavad selle mulgust, heidavad granaate või suitsuküünlaid, julgustavad töötajaid ja asendavad neid väsimusel või haavamisel. Pärast mulgu valmistamist kaevuvad läheduses ja takistavad mulgu tõkestamist pukkidega. Näitavad mulke kätte ründajaile. Võivad katta suitsuküünaldega kompani lähenemist. Kui rünnaku ettevalmistamiseks on veel ette nähtud suurtükitule ettevalmistus, taanduvad enne selle algust. Mulkude valmistamisest ei tohi jalavägi ka siis loobuda, kui on ette nähtud suurtükitule ettevalmistus, tankide läbimurdele ei saa loota kuni viimse silmapilguni, sest nagu juba varem märgitud, pole nende töö alati kindel.

Rünnaku plaani peab kompül kindlaks määrama enne lähtekohtadelt lahkumist juba rünnaku eelpäeval, lõplikult aga siis, kui mulgud on valmistatud kas patrulli poolt või suurtükitulega või kokkuleppel tangirühma ülemaga, mis on tarvilik heaks koostööks viimasega. Neil aluseil kompül määrab ülesanded rühmadele ja organiseerib tuletõkke ja tuletõetuse mulke läbistavale jagudele varurühma poolt käsigranaatidega ja juurde määratud raskete tulereelvadega.

Erilist tähelepanu tuleb kompülil pöörata mulkude laiendamisele ja arvu suurendamisele pealetungi ajal. Kuigi niisugune ülesanne harilikult pannakse rühmütle, muuseas näeb seda ette ka Poola JE II § 241 ja 299, kuid kompül näeb neid nõudeid paremini, sest rühmütle lähelepanu on koon-

datud sellele, et kiiremlt kallale jõuda vastase vastupanu pesadele; viimasel jääksid kohale ka need inimesed, kes mulkude laiendamist ja nende arvu peavad suurendama. Kompül saab sellele tööle rakendada osa varurühmast ja juurde antud pionere, kes ühtlasi toimetavad kohale ka laskemootna, eemaldavad haavatuid jne.

Käesolevas kirjutises on püütud selgitada vigu ja nendest hoidumisi rünnakul okastraattõketele. Tuleb meeles pidada, et niisugune rünnak on harilikult üks raskemaid ja verisemaid, kuid sõjas vältimatu. Seepärast ta peab olema ülimal määral hästi organiseeritud ja nii, et see tuleks vastasele üllatusena, ootamata. **K. U.**

Juriidilised küsimused.

Toim. kol.-ltn. E. Leithammel.

11. Küsimus: Kas võib reservohvitseri võtta teenistusse üleajateenijatena?

Vastus: Eitav. Põhjendused vt. „Sõduris“ 1932. a. nr. 37—38—39. —k.

12. Küsimus: Kas üleajateenijal on õigus saada perekonnaabiraha tema toita oleva ema ülalpidamiseks?

Vastus eitav. Praegu maksev seadus näeb ette abiraha maksmist ainult laste ülalpidamiseks (RT. 31—1935 art. 263). Vanemate ülalpidamiseks abiraha maksmist seadus ette ei näe.

13. Küsimus: Kas 60-aastane üleajateenija, kes on teeninud kaitseväes Vabadussõja algusest saadik, on õigustatud pensioni saama ja kui palju?

Vastus vaata „Sõduris“ nr. 45/46—1935. a. lk. 1083.

14. Küsimus: Kas pensioniõiguslikul kaitsevälasel kuulub arvestamisele pensioniõigusliku teenistusajana aeg, mil ta viibis haigemajas Maailmasõjas saadud haavade ravimiseks?

Vastus jaatav. Kaitsevälaste ja nende perekondade pensoni seaduse (RT. 149—1924) §§ 28 ja 23 põhjal kuulub haavamine tagajärjel haigemajas viibimise aeg arvesse võtmisele kuni ravimise lõpuni.

15. Küsimus: Kas piirivalve üleajateenijad loetakse riviametkohtadel teenivateks pensioni õiguse mõttes?

Vastus eitav. Kaitsevälaste ja nende perek. pens. seaduse § 20 näeb ette soodustatud aja arvestuse ainult kaitseväes riviametkohtadel. Piirivalves teenivatele nimetatud seadus soodustatud aja arvestamist ette ei näe, olgu teenistus sisuliselt kas rivi või administratiivne. —el.

16. Küsimus: Millises järjekorras tuleb kanda Vabaduse Risti, Kotkaristi, Pu-

nase Risti mälestusmärke, Valgeristi ja Vabadussõja mälestusmärke?

Vastus: Küsimus lahendatakse lähemal ajal maksamapandavates Kaitseväe vormikandmise määrustes.

17. Küsimus: Kas Sõjakooli lõpetamisel annetatud kulduur kuulub kui autasu ohvitseri teenistuskirja sissekandmisele?

Vastus jaatav. OTS § 9 juurde kuuluva lisa „Juhendid ohvitseri teenistuskirja pidamiseks“, § 3 p. 9 kohaselt tuleb ohv. teenistuskirja kanda muuseas autasud ja kiitused. Praegu maksvates õigusnormides ei leidu loetelu, mida tuleb just autasuks lugeda, seepärast on vajalik iga konkreetjuhtu üksikult hinnata, kas annetus kannab niisugust iseloomu, millega ülemus tahab kaitsevälase teeneid alla kriipsutada ja nende teenete eest kaitsevälasele moraalselt tasuda. On annetusel niisugune iseloom, siis tuleks see autasuks lugeda. Kuna kulduuri annetamine Sõjakooli lõpetajale väljendab ülemuse tahtet esile tõsta selle ohvitseri väga häid tagajärgi Sõjakooli lõpetamisel, ja see annetus järelikult omab moraalse tasu iseloomu, siis tuleks arvata see annetus autasu mõiste alla ja sisse kanda ohv. teenistuskirja.

18. Küsimus: Kas ettekantud loengu eest diviisiülema poolt ohvitserile määratud rahaline autasu kuulub sissekandmisele ohv. teenistuskirja?

Vastus: Kui diviisiülema tahe oli rahalise summaga selle ohvitseri tööd vääristada ja esile tõsta, siis on ta autasu. Autasu mõiste alla ei käi käesolev juhtum sel korral, kui rahasumma oli mõeldud loengu autorile tasuks, kas käsikirja ostmise või muul eesmärgil.

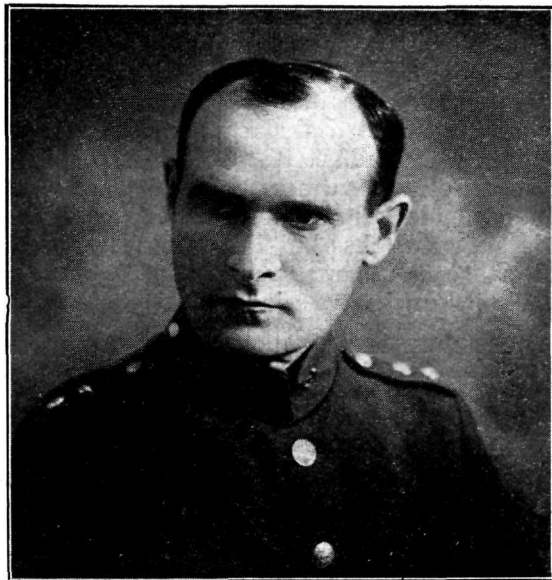
Kaitseväeametnik Mihkel-Voldemar Prits 50-aastane.

9. mail s. a. astub üle poolesajandi künnise oma eluea kuuendasse kümnesse l. diviisi intendantuuri toituslaos nr. 2 ülema kohusetäitja kaitseväeametnik Mihkel-Voldemar Prits.

Juubilar on sündinud 09. 05. 1886 Rutikvere vallas Viljandimaal. Alghariduse omandas Põltsamaal Eesti Aleksandri linnakoolis, kus lõpetas kaks klassi. Hiljem sooritas Varssavi kadetikorpusse juures katsed ametniku esimese astme saamiseks. Teenis endises Vene sõjaväes sündäädga oktoobrist 1907 kuni novembrini 1911 Poomaal Tšenstohovis ja Varssavis intendantuuri kirjutajana. Maailmasõja puhkedes mobiliseeriti juulis 1914 ja määrati teenistusse Vilno sõjaväeringkonna intendantivalitsusse, kus 15. mail 1915 omandas sõjasegse ametniku kutse. Sama kuu lõpul viidi üle Vitebskisse sõjaväe varustusladude ülema abiks. Septembris 1917 määrati Põhjarinde intendantivalitsusse käsundusametnikuks. Sõjaväeteenistusest vabanes detsembris 1917.

Kodumaale siirdus juubilar septembris 1922. Järgmise aasta aprillis võeti ta teenistusse Eesti kaitseväge ning määrati l. jalaväerügemendi kortermeistri ametkohale. Juulis 1928 viidi üle teenistuse huvides l. diviisi intendantuuri toituslaos nr. 2 ülema kohusetäitjaks, kellena teenib praegugi. Nimetati ümber kaitseväeametnikuks 24. 02. 1936.

Juubilari hindab ülemus asjatundliku, kohusetruu ja usaldusväärse ametniku-

Kaitseväeametnik M.-V. Prits.

na, kellel kaitseväe toitlustamisküsimustes on palju kogemusi ja kes sellel oma kauaaegsel tegevusalal on saavutanud häid tagajärgi. Kaasteenijad ja tuttavad tunnevad teda kui korralikku, õiglast ja vastutulelikku inimest.

Soovime tublile töömehele ja kallile kaasvõitlejale tema juubelipäeva puhul pikka iga, tugevat tervist, head edu kõigis ettevõtetes ning õnnelikku tulevikku!

19. Küsimus: Kas Allveelaevastiku Sihtkapitali poolt võistluskorjanduse eest annetatud märk kuulub autasuna sissekandmisele ohv. teenistuskirja? Kas seda märki on lubatud kv. vormiriietusel kanda?

Vastus: Märki kandmise küsimus lahendatakse Kv. vormikandmise määrustes. Kui seda märki kanda lubatakse, siis võib ta ka teenistuskirja kantud saada.

20. Küsimus: Ohvitser on teenistuse huvides vastava ülema poolt lähetatud ajutiselt teenima teises linnas asuvasse väeossa kuni korralduseni. Lähetus kestab juba üle 1 aasta. Kas see ohvitser on õigustatud saama Kaitseväelaste paigutustasude seadluse § 5 p. 3 ettenähtud ühekordset tasu?

Vastus eitav. Ühekordse tasu maksmine Kaitseväelaste paigutustasude seadlu-

se (RT. 71 — 1935) normide järgi on võimalik ainult nendele kaitseväelastele, kelle lähetus algas pärast eelnimetatud seadluse maksamahakkamist, s. o. pärast 20. augusti 1935. a. Kuna küsimuses märgitud ohvitser on aga üle 1 aasta juba lähetusel, siis algas lähetus nähtavasti 1935. a. alul, s. o. ajal, millal lähetuse tõttu ümberpaigutatuks loetud kaitseväelastele tuli ühekordset tasu maksta sel ajal maksvuselt olnud Ametsõitute tasu seaduse (RT 30 — 1932) § 20 viimase lõike põhjal Ametsõitute tasu määruse (RT. 90 — 1932) § 5 ettenähtud normide ulatuses. Seepärast ei saa käesoleval juhul kohaldamisele tulla Kv. paigutustasude § 5 p. 3 normid.

21. Küsimus: Millal kuulusid eelmises küsimuses märgitud ohvitserile tasumisele paigutuskulud?

Vastus: Kui lähetus oli ette määratud kestvusega vähemalt 2 kuud, siis võisid paigutuskulud tasumisele tulla lähetatatu jõudmisel lähetuse sihtkohta. Ei olnud lähetuse kestvus aga algul kohe teada, siis tekkis õigus nende kulude tasumise peale pärast kahe kuu möödumist lähetuse algusest, sest sel ajal oli maksvusel Ametsoitude tasu seadus (RT. 30 — 1932), millise seaduse § 20 viimane lõige nägi ette, et lähetused üle kahe kuu tulid igal juhul lugeda paigutusteks, kui lähetatule ei makstud päevaraha sama seaduse § 14 korras ka üle 2 kuu kestva aja eest. — n.

Ametlik osa.

RIIGIVANEMA KÄSUKIRJAD KAITSEVÄGEDELE

Nr. 16.

30. aprillil 1936. a.

Vabastan tegelikust kaitseväeteenistusest vanaduse tõttu kolonel Paul Bassen-Spilleri kaitsevägede staabi juurde kuuluvast juhtide reservist, arvates 22. maist s. a.

Alus: O.T.S. § 188 p. 1, § 191 ja 193 p. 1.
Õiendus: Lj. nr. 1335.

K. Päts,

Peaminister,

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitsevägede Ülemjuhataja.

P. Lill,

kindral-major,

Kaitseminister.

Nr. 17.

30. aprillil 1936. a.

Viin üle ja määran teenistuse huvides Sakala partisanide pataljoni ülema kolonel-leitnant Johannes-Aleksander Raud'i VR 1/3 kaitsevägede staabi käskkudetäitjaks ohvitseriks, arvates 20. maist s. a.

Alus: O.T.S. § 121 p. 2 ja § 133 p. 1.

K. Päts,

Peaminister,

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitsevägede Ülemjuhataja.

P. Lill,

kindral-major,

Kaitseminister.

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRJAD

Nr. 72.

Tallinnas, 23. aprillil 1936. a.

(Kaitsevägede staap).

§ 1.

Vabastan vanaduse tõttu tegelikust kaitseväeteenistusest kolonel-leitnant Artur Steinpik'i vr. 1/3 kaitsevägede staabi juurde kuuluvast juhtide reservist, arvates 1. juunist s. a.

Alus: O. T. S. § 191.

§ 2.

Avaldan tänu kaitseväes tehtud kauaaegse töö eest kolonel-leitnant Artur Steinpik'ile tema lahkumise puhul tegelikust kaitseväeteenistusest.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitsevägede Ülemjuhataja.

Nr. 73.

Tallinnas, 23. aprillil 1936.

(Kaitsevägede staap).

§ 1.

Käsin läkitada kapten Heino Onni vr. II/3 Harju kaitseringkonna staabist — kaitsevägede staapi abiks teenimiseks kuni korralduseni, arvates 30. aprillist s. a.

Alus: O. T. S. § 166—168.

§ 2.

Viin üle teenistuse huvides kapten Sergius Laaks' auto-tangirügemendist — kaitsevägede staapi, arvates 30. aprillist s. a.

Alus: O. T. S. § 121 p. 2 ja § 133 p. 1.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitsevägede Ülemjuhataja.

PEREKONDLIKKE TEATEID.

Abiellumisi:

5. suurtükiväegrupi leitnant Aleksander Pais abiellus neiu Hilja Mälton'iga.

Sünde:

2. diviisi arsti san.-kolonel Hans Silbermann'i VR I/2 abikaasal sündis tütar Thea.

3. suurtükiväegrupi üleajateenija n. a. o. Jaan Beek'i abikaasal sündis poeg Vello.

Teadaanne OL Ühingutele.

OL Keskühingule kuuluvad summad kohalikel OL Ühingutel maksta nüüdsest peale posti jooksvale arvele nr. 576 „Ohvitseride Laskepordi Keskühingu“ nimele.

OLK juhatus.

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. Rimmel.** Tegev toimetaja kapten **J. Madise.**

Valimised

K. Ü. Õ. ohvitseridekogus.

Kv. Ühend. Õppeas. ohvitseridekogu korralisel üldkoosolekul kujunes valimiste tulemusena kogu juhatus, revisjoni- ja spordikomisjon 1936. a. järgmiseks:

Kogu juhatuse esimees — major E. Marguste VR II/3, abiesimees — major J. Värnik, juhatuse liikmed — major J. Mäe ja major J. Vaimel, juhatusliikme kandidaadid — kapten O. Treufeldt VR II/3 ja kapten J. Soe.

Revisjonikomisjoni liikmed — kolonelleitnant A. Varvas, kapten K. Tamm, kapten K. Parving VR II/3 ja liikme kandidaadid — kapten E. Kõiv ja kapten K. Lomp.

Spordikomisjoni liikmed — kapten J. Langel, leitn. E. Plisnik, ltn. V. Matela, ltn. A. Kiidla, ltn. V. Kümnik ja liikme kandidaadid — ltn. O. Särgava ja ltn. E. Õunapuu.

Majavanemaks valiti ltn. O. Zirnask.

5. suurtükiväegrupi ohvitseridekogus.

Kogu üldkoosolekul 14. märtsil s. a. peetud valimistel kujunes kogu juhatus järgmiseks.

Esimees — kpt. V. Veske, abiesimees — kpt. H. Kõrvne, liikmed — kpt. B. Kajando ja kpt. O. Limberg, liikme kandidaadid — kpt. Mikker ja ltn. Mürk.

Revisjonikomisjon — kpt. V. Mesipuu, kpt. A. Puurand (end. Puurlandt) ja ltn. A. Renno, kandidaadid — major E. Greving ja kpt. K. Kutsar.

Laenuhoiukassa asjaajaja — ltn. J. L. Multer.

Majavanem — ltn. A. Pais.

Male.

Toimetaja: K. Rotberg.

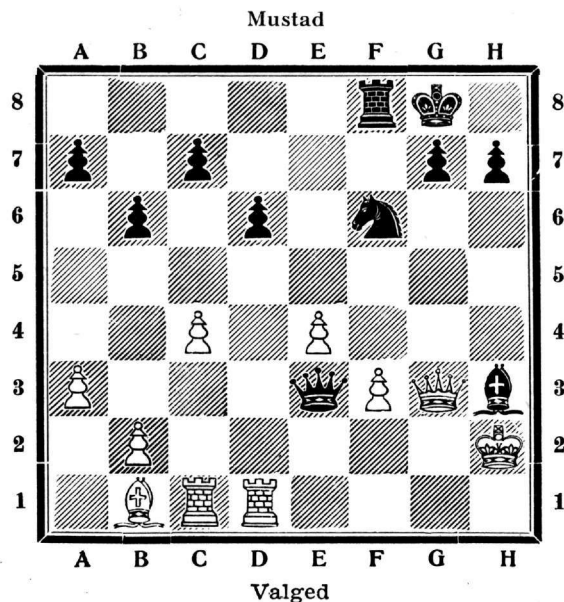
PARTII NR. 2 (Hollandi avang).

Mängitud 11. aprillil 1936. a. Eesti maleliidu korraldatud Tallinna-Haapsalu ringkonnavõistlusil. Valge: Kappe (Tems), must: K. Rotberg (Tall. garn.).

1. d2—d4, e7—e6, 2. Rg1—f3, Rg8—f6, 3. c2—c4, Of8—b4+, 4. Oc1—d2 (Nimzoindia kaitse variandi andis 4. Rb1—c3), Ld8—e7, 5. e2—e3, b7—b6 (Uusindia kaitse variant), 6. Of1—d3, Oc8—b7, 7. O—O, O—O, 8. Ld1—e2 (Parem oli 8. Ld1—c2! Tekstikäik võimaldab mustadele üleminekut Hollandi avangu soodsatesse variantidesse), Rf6—e4

(Asudes antud soodustuse kasutamisele), 9. Od2: b4, Le7:b4, 10. a2—a3, Lb4—c7, 11. Rb1—d2, f7—f5! (Valge ei saa enam okupeerida diagonaali h1—a8, nagu Hollandi avangu temale soodsamas variandis peale käike g2—g3 ja Of1—g2, samuti on mustad ka oma kuningaoda jõudnud vahetada, mida valged, seda avangut käsitades, harilikult ei luba), 12. Va1—c1, d7—d6, 13. Od3—b1, Re4:d2, 14. Rf3:d2, f5—f4! (Ähvardab f4—f3!; lõhkudes valgete kuningatiiva), 15. f2—f3, Le7—f6, 16. Rd2—e4, Lf6—h6, 17. Vf1—e1, Rb8—d7 (Õige aeg avanguarengu lõpetamiseks), 18. Re4—f2, Va8—e8, 19. Le2—d3, Rd7—f6, 20. e3—e4, e6—e5, 21. Ve1—d1, e5:d4 (Tempo kaotus. Parem Kg8—h8 või Ob7—c8 ja valged peavad varem-hiljem ise vahetama d4:e5, kuna d4—d5 käigu järele nende malendid osutuksid vangistatuiks kahekordse etturitemüüri taha), 22. Ld3:d4, Ve8—e5, 23. Ld4—d2, Ob7—c8? [Viga. Mustade juht on liiga kütkestatud partiis järgnevast kvaliteetkahingust ja tekkivaist variantidest ning ei märka etturi kaotust. Õige oli Ve5—h5, 24. Rf2—h3, Ob7—c8, 25. Rh4:f4 ja edasi nagu partiis (nüüd 25. Ld2:f4?? kaotab viguri Vh5:h3!)], 24. Rf2—d3, Ve5—h5, 25. Rd3:f4? (Õige oli 25. Ld2:f4! ja leppides etturi võiduga, oleks ehk saavutatud ka partii võit), Vh5:h2, 26. Rf4—h3, Vh2:g2+, 27. Ld2:g2, Oc8:h3, 28. Lg2—g3 (28. Lg2—f2 järgneb Rf6—g4!), 29. f3:g4, Vf8:f2, 30. Kgl:f2, Oh3:g4 ja must võib ab. Kui 28. Lg2—e2, siis Rf6—h5 ja mustadel on vägev surve valgete lõhutud kuningatiivale), Lh6—e3+, 29. Kgl—h2,

Seis pärast valgete 29. käiku:

Rf6—g4+! (Pikne selgest taevast!), 30. f3:g4, Vf8—f3!, 31. Lg3:f3 (Kui 31. Lg3—h4, siis Le3—e2+ ja Le2—g2 matt. Kui 31. Lg3—e1, siis Le3—f4+, 32. Kh2—h1, Vf3—f2 ja must võib ab. Ent ainuke õige jätk valgeile peitus käigus: 31. Vd1—e1! ja mustade saak pärast ägedaid lahinguid on ainult üks ettur. Näit.: 31. ..., Vf3:g3, 32. Ve1:e3, Vg3:e3, 33. Vc1—g1, Ve3—f3, 34. Ob1a2, Kg8—f8, 35. Vg1—g3, Vf3:g3 jne.), Le3:f3, 32. Vd1—g1, Oh3:g4, 33. Vc1—c3, Lf3—f2+, 34. Vg1—g2, Lf2—h4+, 35. Kh2—g1, Lh4—e1+, 36. Kgl—h2, Le1:b1, 37. Vc3—g3, h7—h5 ja valge loobub.

Ilmusid trükist
kaitsevägede staabi VI osakonna väljaandel

Jalaväe relvade materjalosa V

Rk „Maksim“

(Jrm V)

Hind 1 kr. 25 senti.

Major J. Mäe

Suurtükiasjandus I osa

Suurtükiväe materjalosa aluseid

Lõhkeained

Siseballistika

Laskemoon

Materjalosa

Hind 1 kr. 80 senti.

Müügil „Sõduri“ toimetuses, Toomkooli 7, Tallinn.